

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Fatou DIA

SENEGAL ÖRNEĞİNDEN HAREKETLE TÜRKİYE - AFRİKA SİYASİ ve EKONOMİK
ANALİZİ

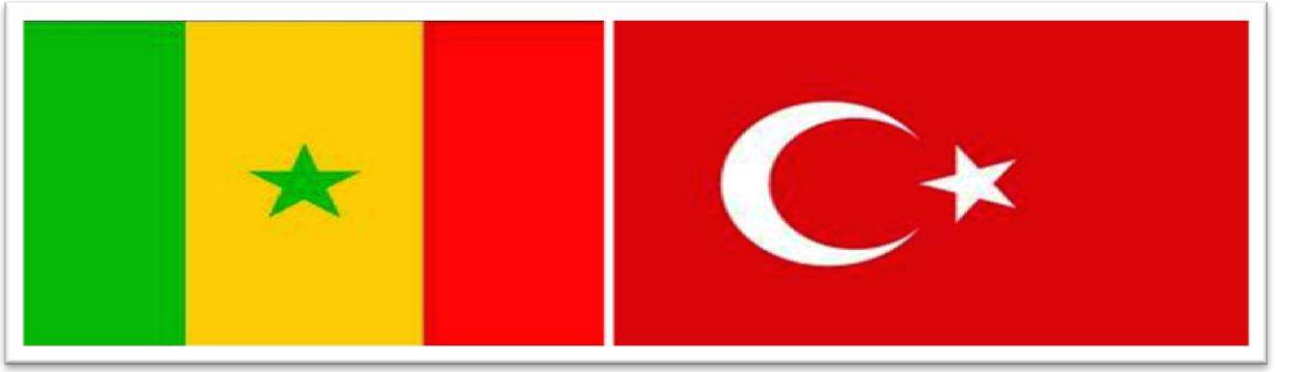
Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2014

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Fatou DIA

SENEGAL ÖRNEĞİNDEN HAREKETLE TÜRKİYE - AFRİKA SİYASİ ve EKONOMİK
ANALİZİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ramazan İZOL

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2014

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Fatou DIA'nın bu çalışması jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Fulya ÖZKAN (İmza)

Üye (Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr Ramazan İZOL (İmza)

Üye : Doç. Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM (İmza)

Tez Başlığı: Senegal Örneğinden Hareketle Türkiye - Afrika Siyasi ve Ekonomik Analizi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 11/07/2014

Mezuniyet Tarihi : 17/07/2014

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
SUMMARY	iv
ÖNSÖZ	v
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE ve SENEGAL'İN DIŞ POLİTİKASI

1.1	Türkiye'nin Yeni Dış Politika Stratejisinin Analizi.....	5
1.1.1	Türkiye'nin Yeni Bölge Politikası.....	6
1.2	Türkiye ve Avrupa Birliği.....	7
1.3	Türkiye'nin Arap Dünyasına Yönelik Dış Politikasının Gelişimi.....	9
1.4	Senegal'in Dış Politikasının Stratejik Analizi	11
1.4.1	Senegal İle Fransa Arasındaki İlişkilerin Gelişimi.....	11
1.4.2	Senegal ve Hükümetler Arası Kurumlar Arasındaki Çoklu İlişkiler.....	13
1.4.2.1	Senegal ile Birleşmiş Milletler Örgütü Arasındaki İlişkiler	13
1.4.2.2	Senegal ve Afrika Birliği	14
1.4.2.3	Senegal ve Alt Bölge Örgütleri; Batı Afrika Para Birliği (UMOA) ve Batı Afrika Devletleri Ekonomi Birliği (CEDEA).....	15
1.4.3	Senegal ile komşuları arasındaki ilişkiler	16

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE ve AFRIKA ARASINDAKİ EKONOMİK ve SİYASİ İLİŞKİLER

2.1	Türkiye'nin Afrika Politika Stratejisi	19
2.1.1	Afrika ile Türkiye Arasındaki İlişkilerin Siyasi Boyutu	20
2.1.2	Türkiye'nin Afrika'ya Yönelik Ekonomik Açılımı.....	21
2.2	Türkiye ve Afrika Devletleri.....	22
2.2.1	Türkiye İle Afrika Devi Güney Afrika Arasındaki Siyasi ve Ekonomik İlişkiler.. ..	23
2.2.2	Siyasi Strateji Aracı Olarak Din	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**TÜRKİYE İLE AFRIKA ARASINDAKİ İKİLİ İLİŞKİLERDE İNCELEME MODELİ
OLARAK SENEGAL DEVLETİ**

3.1	Türkiye ile Senegal Arasındaki İkili İşbirliği	27
3.1.1	İşbirliği Boyutu.....	28
3.1.1.1	Yardım Desteği	30
3.2	Öğrenim Bursları	31
3.3	Ticari Alandaki Alışverişler.....	33
3.3.1	Ticaret ve Yatırım.....	33
3.3.2	TUSKON'dan Ticaret Köprüsü	35
SONUÇ		38
KAYNAKÇA.....		40
Ö Z G E Ç M İ Ş		43

ÖZET

Bu tezin amacı, Senegal örneğinden hareketle Türkiye-Afrika ile ilişkilerinin siyasi ve ekonomik analizi getirmektir. 1998'den itibaren, Türkiye ve Afrika Ülkeleri yeni bir dönem ilişkilerine girmişlerdir. Dolayısıyla, Afrika-Türkiye ile ilişkilerinin geleceği konusunda öngörüler getirmek gerekmektedir. Türkiye-Afrika ile ilişkilerinin pekişmesi bakımından hangi araçlar kullanılması gerektiği araştırılmıştır. Ancak, Türkiye'nin dış politikasının gelişimi çerçevesinde, Ankara Hükümeti birçok Afrika Ülkesiyle ekonomik ve siyasi ortaklıklar kurmuştur. Türkiye aynı zamanda Afrika'da ekonomik ve siyasi alanda rol almaktadır, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politikası Almanya, İngiltere ve Fransa gibi tarihi strateji güçlerinkinden farklı bir strateji yaklaşımına dayalıdır.

Bu çalışmada öncelikle Türkiye'de ve Senegal'de güncel dış politika durumu incelenecektir ve sonraki bölümlerde Türkiye ve Afrika arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkilerin durumunu incelenecektir. En son bölüm, Türkiye ile Afrika arasındaki ikili ilişkilerde inceleme modeli olarak Senegal devleti ele alınmıştır.

SUMMARY
ECONOMICAL AND POLITICAL ANALYSES OF TURKEY-AFRICA
RELATIONS: SENEGAL EXAMPLE

The aim of this thesis is to analyze the economical and political relations of Turkey and Senegal. Turkey and African countries relations has new period since 1998, that is why there are new predictions of these relations for the future. To enrich the relations between Turkey and African countries different resources have been used. In order to improve international politics, Ankara has new economical and political partnerships with African countries. Turkey has an active role on African countries economical and political issues. Turkey's African international politics depend on Germany, England and France's historical strategy.

In this research update international politics of Turkey and Senegal is investigated. Secondly the economical and political relations of Turkey and Senegal are investigated. At the end the Senegal country is studies as a model of relations between Turkey and African countries.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının başında, bu tezin hazırlanmasında bana katkı sağlayan ve yardım eden herkese teşekkürlerimi sunarım.

İlk olarak; bana yardım ettiği, tavsiyelerde bulunduğu, zaman ayırdığı ve çalışmama ilham verdiği için Ramazan İZOL Hocama en içten şükranlarımı sunarım.

Daha sonra, Hocalarım Mehmet Hocam, Esra Hocam ve Işıl Hocama en samimi teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Dille ilgili sıkıntılara rağmen bana karşı anlayış ve sabır gösterdikleri için teşekkürlerimi yinelemek isterim.

Son olarak, bana verdikleri psikolojik destekten ötürü aileme teşekkür ederim. Ayrıca, bana cesaret ve devam etme azmi veren kocam Elhadj Kande Sidibe ve verdiği bilgi ve çalışma aşkı için büyükanneme en sıcak teşekkürlerimi sunmak isterim.

Fatou DIA

Antalya, 2014

GİRİŞ

Yıllarca yolsuzluk, çatışma ve mülteci gibi üçüncü dünya ülkelerinin tipik sorunlarıyla anılan Afrika, artık günümüz tek kutuplu sisteminin öngördüğü hiyerarşi ile reel ekonomi-politik hiyerarşi arasında dengeleyici unsurlardan biri haline gelmiştir. Bu nedenle çoğu ülke Afrika ile işbirliği öngörmektedir. Bu ülkelerden biri Türkiye'dir.

Aslında, tarihsel arka plana baktığımızda Türkiye'nin Afrika ile olan ilişkileri Osmanlı dönemine kadar gitmektedir. Son yıllarda uluslararası ilişkilerin temel konularından biri haline gelen Afrika ile Türkiye arasında sanıldığından aksine çok daha derin ve güçlü tarihsel-kültürel bağlar mevcuttur. Türklerin Afrika'ya girişleri oldukça eski dönemlere tekabül etmektedir. İlk olarak Abbasi halifelerinin askeri amaçlarla Mısır ve çevresine yerleştirdiği Türkler, kısa zamanda hilafetin etkisinden kurtularak bağımsız devletler kurmuşlardır. 9. yüzyılın ikinci yarısında Tolunoğulları ve yarım asır sonra ise İhşidler, Mısır'da ve dolayısıyla da Afrika'da kurulan ilk Türk devletleri olarak tanınmaktadır. 12. yüzyılda Mısır'da kurulan Eyyubi Devleti ise, bütün Kuzey Afrika'da hâkimiyet kurabilecek güce ulaşmıştır. Eyyubilerin ardından Mısır ve Trablus coğrafyasını elinde bulunduran Türk kökenli Memlûk (Kölemenler) Devleti, kıtanın kuzeyine yaklaşık üç asır boyunca hâkim olmuştur. Fakat Soğuk Savaş şartlarının ortasında kalmasıyla Türkiye'nin 1998 yılı ile başlayan Afrika ile ilişkileri geliştirme çalışmaları 2005 yılının "Afrika yılı" ilan edilmesiyle hız kazandı. Afrika, şimdilerde içinde Türkiye'nin bulunduğu birçok ülkenin potansiyel ortak gözüyle baktığı bir konuma gelmiştir. Türkiye Afrika ilişkilerinde, siyasi, ekonomik ve kültürel pek çok adım atılmaktadır¹.

Türklerin Afrika kıtasında ilişkilerinin başlangıcını 9.yüzyıla kadar götürmek mümkündür. Türkiye ilk diplomatik temsilciliğini 1956 yılında Lagost'ta açmıştır. Türkiye, yeni bağımsız ülkeleri tanımaya çalışmıştır. 1998'de Afrika'ya Açılım Eylem Planı ile başlayan Türk-Afrika İlişkilerindeki pekişme adımları 14-17 Mart 2010 tarihinde olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye Afrika ile, yeni ekonomi ve ticaret anlaşmaların akdi, ekonomik ve siyasi ikili mekanizmaların tesisine karşılıklı ticaret heyeti ziyaretleri teşvik edilerek gelişmiştir. Bu ilişkilerin pekişmesi için, Türkiye'nin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, 2005'te Etiyopya ve Güney Afrika'yı ziyaret eden ilk Türk Başbakanı olmuştur. Ayrıca Nisan 2005 tarihinde Afrika Birliği'nde gözlemci ülke statüsü kazanmıştır. Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül de, Şubat 2009'da Kenya ve Tanzanya'yı, 2010'da Kamerun ve

¹Numan Hazar, "Türkiye'nin Afrika'ya Açılımı", **Stratejik Analiz**, Cilt 9, Sayı 99, Temmuz 2008, Ankara.

Kongo'yu, son olarak da Temmuz 2010'da Nijerya'yı ziyaret etmiştir. Bu demek ki Afrika ve Türkiye ilişkileri pekişme sürecindedir. Türkiye Afrika Kalkınma Bankası (AFKB) ve Afrika Kalkınma Fonu üyeliği için 2008 Şubat ayında yaptığı başvuru 14-15 Mayıs 2008 tarihlerindeki Güvernörler Toplantısı'nda onaylanmıştır. Türkiye, böylece, AFKB'nın bölge dışı 25. üyesi olmuştur².

Türkiye, 12 Nisan 2005 tarihinde Afrika Birliğinde (AFB) gözlemci ülke statüsünü kazanmış ve 5 Mayıs 2005 tarihinde Addis Ababa Türkiye Büyükelçiliği akreditedir.

Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ilişkileri içinde bulunduğu aşamanın değerlendirmesi ve ilişkileri daha da geliştirecek yol ve yöntemleri belirlemesi lazım. Hatta bu konu hakkında yol ve yöntemlerin belirlenmesi, 18-21 Ağustos 2008 tarihlerinde İstanbul'da I. Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi düzenlenmiştir. Toplam 49 Afrika ülkesi ile, Afrika Birliği dahil 11 Uluslararası ve bölgesel örgüt temsilcisi iştirak etmiştir. Türkiye-Afrika "Ortaklık İçin İşbirliği Çerçevesi " başlıklı belgede yer olan izleme mekanizması uyarınca 15 Aralık 2010 tarihinde Türkiye Kıdemli Memurlar Toplantısı tertiplenmiştir.

Türkiye'nin Afrika ile sağlık ilişkilerini de düzenlemesi gerekiyor. Hem Türkiye hem de Afrika bu tür ilişkilerden fayda sağlayabilir. Mesela, 2007-2010 yılları arasında yaklaşık 500 Türk doktoru ve 100'ü aşkın sağlık personeli Sudan, Etiyopya, Somali ve Senegal'de sağlık taramasından geçirmiş ve katarak operasyonları olmak üzere cerrahi müdahale gerçekleştirmiştir. Aynı zamanda, Türkiye Darfur'a 2010-2015 yılları için 65-70 milyon dolar civarında ağırlıklı olarak sağlık, tarım ve eğitim alanlarını kapsayan bir yardımda bulunacağını açıklamıştır.

Diplomatik faaliyet ve temsilciliklerin yanı sıra, Türkiye Afrika'da barış ve istikrarın sağlanması konusunda da aktif rol oynamaktadır. Bunun en önemli örnekleri için Uluslararası Donörler Konferansı ile Birleşmiş Milletlerin 21-23 Mayıs 2010 tarihinde düzenlediği Somali konferansıdır.

Türkiye'nin Afrika'da barış ve istikrarı sağlaması da gerekiyor. Çünkü güçlü ilişkiler için barış ve istikrar çok önemlidir. Afrika'da çoğu ülkelerde barışın pekişmesi bir problemdir.

Türkiye ve Afrika ilişkileri pekiştirilmesi için, Türkiye-Afrika Zirvesinin her 5 yılda bir Türkiye'de ve Afrika'da dönüşümlü olarak düzenlenmesini kararlaştırdılar. İkinci Türkiye-Afrika Zirvesi'nin 2013'de Afrika'da yapılması öngörüldü.

Türk inşaat sektörünce 1972-2010 yılları arasında projelerin %21'i tüm Afrika'da (39 Milyar ABD Dolar) olmuştur. Türkiye Afrika ülkeleriyle ekonomi ilişkileri ve ticaret hacmi

²“Türkiye-Afrika Ortaklığı İçin İşbirliği Çerçevesi”, **Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi**, (Erişim) http://africa.mfa.gov.tr/framework-of-cooperation-for-africa_-turkey-partnership.tr.mfa, 3 Ekim, 2011.

de son yıllarda önemli gelişme göstermiştir. Türkiye tüm Afrika ülkeleriyle 2005'te 9 Milyar, 2009'da 15,876 Milyar, 2010'da 15,710 Milyar Dolar düzeyinde kalmıştır.

Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı TİKA, bugüne kadar 37 Afrika ülkesinde proje gerçekleştirmiştir. Addis Ababa (2205) ve Hartum'dan (2006) sonra, SAGA'daki, üçüncü 2007 yılı başında Dakar'da faaliyete başlayan olmuştur. Bu bağlamda, 22 Afrika ülkesinde toplam 70 proje sonuçlandırılmış olup, diğer kamu kurumlarının projeleriyle birlikte SAGA'ya yönelik 2010 yılı için resmi kalkınma Türkiye'si yardımları toplam 39.9 Milyon ABD Doları olarak kaydedilmiştir. TİKA'nın programına Afrika ülkelerinin de dahil edilmesi ve Diyanet işleri Başkanlığı'nın Batı Afrika'da programları olmuştur. Yanı sıra, Türk firmalarının Afrika'da üstelendiği yatırım projeleriyle 20 Milyar Dolara yakın ticaret hacmi oluşmuştur.

2000 yılında 742 Milyon Dolar olan ticaret hacmi 2005 yılında 3 Milyar, 2008 yılında ise 5,7 Milyar ABD Dolarına ulaşmıştır. Ancak son küresel ekonomik krizden olumsuz etkilenerek 2009 yılında 4,88 Milyar Dolar seviyesinde kalmıştır³.

2003 yılı başında, Türkiye Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından " Afrika Ülkeleriyle Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi'nin" hazırlanması ve Afrika ülkelerinde yeni Ticaret Müşavirlikleri'nin açılmasıyla pekiştirilmiştir. Ve bu bağlamda, Afrika açılım politikası 2005 yılında güçlenerek devam etmiştir. Bu yılın " Afrika Yılı" ilan edilmesi çerçevesinde ilişkiler karşılıklı üst düzey ziyaretler, yeni ekonomik ve ticari antlaşmalar ve karşılıklı ticari heyet ziyaretleri aracılığıyla geliştirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye ve Afrika ile ekonomik ilişkilerin pekişmesi için, Afrikalı işadamlarına yönelik yürütülen vize kolaylığı çalışmaları kapsamında, 20 Nisan 2011 tarihinden başlayarak Atatürk Havalimanı hudut 30 gün kadar ikamet süreli tek giriş vizesini verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu karar ticaret için çok önemli bir adım olmuştur.

Eğitim konusunda da Türkiye Afrika ilişkilerinin pekişmesi gerekiyor. Söz konusu, 2000 yılından bu yana Afrika Ülkelerinden 2000'e yakın öğrenciye yüksek öğrenim bursu tahsis edilmiştir. Bu çerçevede, 2010-2011 öğretim yılında 390 öğrenciye, lisansüstü, araştırma ve dil bursu imkânı tanınmıştır.

Dolayısıyla biz bu çalışmada, Türkiye'nin Afrika açılımı noktasında ortaya koyduğu performansı ve bu bağlamda ilişkilerin siyasi ve ekonomik boyutlarını değerlendirmeye çalışacağız. Türkiye ve Afrika yeni bir dönem ilişkilerine girdiği için bu yeni ilişkilerin planlanması gerekiyor. Bu nedenle bu konunun incelenmesi lazım. Ama öte yandan gerek Çin, gerek Fransa ve ABD olmak üzere uluslararası sistemin güçlü aktörleri de bölgede artan

³Ali Engin Oba, "Türkiye-Afrika İlişkilerinde Yeni Bir Dönem Başlarken", **Stratejik Analiz**, Cilt 9, Sayı 102, Ekim 2008, s.45.

rekabet ortamı oluşturmaktadır. Aslında, bu güçlü aktörler Türkiye'den daha avantajlılar ama bu Türkiye için engel olmayabilir eğer Türkiye iyi diplomatik ve ekonomik politika yaparsa. Türkiye, bu rekabet ortamında başarılı olabilmek için bölge ülkeleri arasındaki ekonomik, siyasi, etnik farklılıkları, dikkate alarak, denge politikası içinde bölgeye yaklaşmalı ve ilişkilerde önceliğini bölgenin önemli ülkelerine vermelidir. 1998'den günümüze, Senegal örneğinden, Türkiye Afrika ile siyasi ve ekonomik ilişkileri inceleyerek:

- Türkiye'de ve Senegal'de dış politika durumu;
- Afrika Türkiye ilişkilerinin siyasi ve ekonomik boyutu;
- Senegal örneğinden Türkiye ve Afrika arasında ilişkilerinin siyasi ve ekonomik boyutu;

Çalışma konusunda şu sorulara yanıt aranmaya çalışılacaktır:

- Senegal örneğinden, Türkiye Afrika ilişkilerinin geleceği nedir?
- Senegal örneğinden, Afrika Türkiye ilişkilerinin pekişmesi için hangi araçlar gerekiyor?
- Nasıl bu ilişkileri yürütecektir?
- Ve bu ilişkileri nasıl kazan-kazan ilişkileri olabilir?

Çalışma üç bölüm olacak. Birinci bölümde Türkiye'de ve Senegal'de güncel dış politika durumu incelenecektir. İkinci bölümde, Türkiye ve Afrika arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkilerin durumunu inceleyeceğiz. En son bölüm, Türkiye ile Afrika arasındaki ikili ilişkilerde inceleme modeli olarak Senegal devleti olarak. Bu iki bölge arasındaki diplomasi ve ekonomik ilişkiler nasıl pekişecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE ve SENEGAL'İN DIŞ POLİTİKASI

Dış politika; jeopolitik ve savunma gibi klasik alanların ötesine doğru yol almaktadır. Devletlerarasındaki diplomatik ve ekonomik ilişkilerin boyutunu da içine almaktadır. Dış politika; ekonomik ve siyasi açıdan bir devletin dışarıya açılmasına imkân sağlayan unsurların bütünüdür. Devlet, dış politikasının hazırlanmasında devletlerarası ilişkileri ve işbirliğini geliştirir.

Bununla birlikte, birkaç yıldır devletlerin dış politikalarında gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmeler; uluslararası alanların daralmasının, küreselleşmesinin ve jeopolitikleşmesinin yeniden yapılanmasının bir sonucudur. Dış politika, Devletlerin genel politikasının hazırlanmasında önemli bir yere sahiptir. Bu geçiş, jeopolitikanın yeni görünümünden kaynaklanmaktadır. Bu mekanizmayı daha iyi anlamak için, Türkiye'nin ve Senegal'in dış politikasını analiz etmeye çalışacağız.

Bu başlıkta, jeopolitikanın yeni yapılanmasına bağlı olarak Senegal ve Türkiye'nin dış politika stratejilerinin analizini yapmaya çalışacağız. Uluslararası arenada Senegal ve Türkiye'nin dış politikalarının gelişimlerine analitik olarak göz atacağız.

1.1 Türkiye'nin Yeni Dış Politika Stratejisinin Analizi

Türkiye, karmaşık ve değişken bir coğrafyanın merkezinde yer alan bir ülkedir. İmkân ve ilişki bakımından zengin olan bu karmaşık coğrafya, Türkiye'nin dış ilişkilerinin düzgün bir şekilde işleminde önemli bir unsur oluşturmaktadır. Öyle ki, Türkiye iyi komşuluk ilişkileri adına bir politika oluşturma hususuna özel olarak vurgu yapmaktadır. Ankara'nın politikası tüm komşularıyla işbirliği girişimlerine yöneliktir. Komşuluk ilişkilerinin dışında,

Türkiye Avrupa ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, Türkiye Avrupa Birliği'ne dâhil olmak için adaydır. Geçtiğimiz on yıl içerisinde, Ankara, Afrika ile siyasi ve ekonomik ilişkilerine özel önem veren çok yönlü bir strateji benimsedi.

Bu bölümde, Türkiye'nin iyi komşuluk politikasına yönelik bölgesel politikasının stratejisini analiz etmeye çalışacağız. Daha sonra, Ankara'nın Avrupa Birliğiyle olan ilişkilerine analitik olarak göz atacağız. Bu bölümü bitirmek için ise, Türkiye'nin Arap dünyasına yönelik dış politikasının gelişimini inceleyeceğiz.

1.1.1 Türkiye'nin Yeni Bölge Politikası

Birkaç yıldır, Türkiye'nin dış politikası derin değişikliklerle karşı karşıya kaldı. Soğuk savaşın sona ermesi Türk dış politikası için bilinçlenme özelliği taşımaktadır. Ankara'nın dış politika alanındaki seçimleri Sovyetler Birliğinin dağılması ve komünist tehdidinin kaybolmasıyla etki altında kalmıştır. Güvenlik menfaatlerine bağlı olarak Batı'ya doğru yönlendirilen Türkiye'nin geleneksel dış politikası geçerliliğini yitirmiştir. Uluslararası çevre değişmiştir, bu sebeple Türkiye dış politikasını bu değişikliğe göre uyarlamalıdır.

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra, Türkiye kendini bağımsız yeni Devletlerle çevrili ve değişik komşular içinde buldu. Bu sebepten dolayı, Ankara komşularıyla ilişkilerine özel bir önem vererek ve aynı zamanda yeni sınırlarını ve geçişlerini belirleyerek geleneksel dış politikasını yeniden oluşturdu. Bu yeni Türk dış politikası, yeni bir jeopolitika çevresinde Türkiye'nin jeostratejik yerinin yeniden değer kazanmasına gereksinim duymaktaydı.

Son yıllarda, Türkiye komşu ülkelerle ilişkilerini geliştirmeye ve yeni bağlar kurmaya devam etti. Ankara hükümeti tüm komşularıyla işbirliği faaliyetlerine başladı. Türkiye, aynı zamanda bölgesel güç konumunu güçlendirdi ve dış politikası çerçevesinde arabuluculuk ortamını sağlamak için ikili ilişkilerin ötesine çok kısa süre içinde geçmeyi başardı⁴. Ankara hükümeti bu arabuluculuk önerilerini Orta Doğu ve Balkanlardaki anlaşmazlıkların çözüme kavuşması için sistemselsel olarak sundu. Türkiye böylelikle İran nükleer sorunu ve İsrail ile Filistin ihtilafıyla ilgili dosyaya müdahil olmakta. Türkiye, komşularıyla çok boyutlu dış politika stratejisi izleyerek uluslararası arenadaki imajını geliştirmeyi arzu eden ve gitgide gelişmekte olan bir ülke olarak görülmektedir.

Türkiye, Soğuk Savaş'ın başlarından itibaren Batı bloğuna girmesinden bu yana, kendisini rekabetçi bir bölgede buldu. Demir perde ile Kafkaslardan ve Balkanlardan tecrit edilmiş olan Türkiye; Arap dünyasına yakın doğuda Amerika'nın piyonuymuş gibi gözükmekteydi. Türkiye'nin NATO içinde teorik olarak müttefiki olan Yunanistan'la bile ilişkileri Kıbrıs sorunu nedeniyle bozulmuştu. Türkiye'nin 1990'lı yılların sonunda Yunanistan ve Arap dünyasıyla komşuluk ilişkileri iyileşme belirtileri gösterse de, Türkiye ile Suriye arasında bir yakınlaşmaya tanık olmak için 2000'li yılların beklenmesi gerekilmekteydi. Bu iki ülke on yıl önce askeri çatışmadan kaçınmıştı ve 2007 yılından itibaren siyasi, ekonomik, kültürel ve aynı zamanda askeri alanda çok yoğun ilişkiler geliştirdiler. Irak, Ankara için bir konusu teşkil etmekteydi. Türkiye bu bağlamda PKK direnişinin üstesinden gelmek için desteğini istediği Kuzey Irak Kürt Hükümeti Devlet

⁴ Davutoğlu Ahmet « Turkey's Zero-Problem Foreign Policy », Foreign Policy, 20 mai 2010

Başkanı Mesut Barzani'yle doğrudan ilişki kurmaktan geri kalmadı⁵. Daha genel olarak, Arap dünyasıyla ekonomik ilişkilerini geliştirmeyi sürdürdü ve bununla birlikte Fas'tan Yakın Doğu'ya kadar uzanan serbest ticaret bölgesinin yakın zamanda kurulacağını bildirdi.

İran nükleer faaliyetleriyle ilgili olarak, İslam Cumhuriyeti'nin gaz kaynaklarına göz kırpan Ankara'nın yumuşak huyluluğundan (hoşgörüsünden) cesaret almıştır. Kafkasya ülkeleri ve özellikle Gürcistan ve Azerbaycan Türk komşularıyla yoğun bağlar kurdular. Türkiye ile Ermenistan 2009 yılında ilişkilerini normalleştirmeye yönelik protokoller imzaladılar. İmzalanan bu protokoller şimdiye kadar onaylanmadılar ve gelecekleri şüpheli görünmektedir. Son olarak; ekonomi, enerji ve teknik alanlarda canlılık gösteren Türkiye-Rusya ilişkileri; Ağustos 2008'de Rusya ile Gürcistan savaşı sırasında NATO üyesi olmasına rağmen Türkiye'nin ihtiyatlı davranması, Ankara ve Moskova arasında önemli çıkar yaklaşımlarına sebep oldu. Ancak, bu kuvvetlerin siyasi ilişkilerinin nüansız olmayacağını belirtmek gerekmektedir. Rusya gerçekte Suriye krizinin başından beri Türkiye'nin Arap dünyasına yönelik attığı adımlara iyi gözle bakmamaktadır. Rusya, komşusu Türkiye'nin müttefiki Suriye'ye karşı batı müdahalesinin ana aktörü konumuna gelmesinden çekinmektedir. Moskova hükümeti, bu angajmanın yalnızca savunma nitelikli olmasına karşın Türkiye diplomasisi tarafından sağlanan teminatlara rağmen NATO'nun füze kalkını anlaşmasına katılmasını kınamaktadır. Türkler, Rusların müttefikleri olan Ermenilere etkin bir biçimde müdahale etmemesinden dolayı fevkalade hayal kırıklığına uğramıştır. 2011 yılının mart ayında Recep Tayyip Erdoğan Rusya'ya gittiğinde; Rus Hükümeti Türkiye ile Ermenistan arasındaki yakınlaşmaya karışmaya niyetlerinin olmadıklarını ve bu yakınlaşmanın her şeyden önce ikili bir süreç olarak gördüklerini bildirdi.

Türkiye, iyi komşuluk diplomasisinin etki alanında komşularıyla ılımlı güzel ilişkiler kurmayı arzulamaktadır. Türkiye'nin geçmişte birkaç komşu ülkeyle yaşamış olduğu bazı anlaşmazlıklara rağmen Orta Doğu ve Balkanlardaki müzakere ve arabuluculuk süreçlerinde kilit aktör konumuna geldiğini savunabiliriz. Ankara'nın iyi komşuluk ilişkileri politikası, bölgesel anlamda devletler için referans model haline gelmiştir.

1.2 Türkiye ve Avrupa Birliği

Türkiye, Türk dış politikasını son gelişmeleriyle Orta Doğu, Kafkaslar ve Balkanlar arasında bölgesel güç olmak için Avrupa'dan uzaklaştırmaktadır. Fakat Türk yetkililerine göre, temel olarak acelesinin olmamasının anlaşılması ve uluslararası arenadaki konumun gerektiği şekilde kuvvetlendirmeye imkân sağlayacak kabul süresinin devam etmesine rağmen

⁵Billion Didier, « Les atouts de la politique extérieure de la Turquie », Pouvoirs, 2005/4 n°115, p.113-128.
DOI:10.3917/pouv.115.0113 »

Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyeliği öncelikli bir hedef olarak kalacaktır. Türkiye'nin NATO katılımı ve Avrupa Birliğine tam üyelik talebi Türk dış politikasının stratejik önceliklerindendir.

Avrupa hedefleri doğrultusunda belli sayıda devletin gösterdiği çekincelere karşı, Türkiye yenilikçi ve ihtiraslı bir dış politika sürdürmeye karar vermiştir. Yeni dış politika stratejisinde, Ankara hükümeti uluslararası arenada ciddiye alınan, komşularıyla barış içinde ve karmaşık bir bölgede istikrar ajanı gibi görünen bir ülkenin, Avrupa Birliğine adaylığını sonuçlandırmada şansının daha fazla olduğunun inancını taşımaktadır. Bu strateji, Türk diplomasisinin yeni güçlü tarafı gibi görünmektedir. Türkiye, adaylığı sonuçlanmayacak olursa bölgesel güç olarak talep bulunmuş olmakla hiçbir şey kaybetmeyeceğini düşünmektedir. Avrupalılar bu durumda Türkiye'den vazgeçerek çok şey kaybettiklerinin farkına varmalılar.

Türkiye; jeostratejik konumundan, Avrupa Birliği'nin enerji güvenliğine ve dış politikasına katkı vererek oynadığı önemli bölgesel rolden ve ekonomisinin dinamizminden dolayı Avrupa Birliği için önemli bir ülkedir. Gümrük birliği sayesinde Avrupa Birliğine büyük ölçüde uyum sağlamış olmasından dolayı, Türkiye Avrupa'nın rekabet gücünün önemli elemanı olmuştur. Karşılıklı olarak, Avrupa Birliği Türkiye'nin siyasi ve ekonomik açıdan modernleşmesinin askı noktası olarak yer almaktadır. Türkiye'nin yapıcı ilişkiler geliştirme programına etkin olarak destek vermesi ve buna bağlı olarak Türkiye'nin Avrupa perspektifi önem arz etmektedir. Avrupa Birliğinin reform alanında Türkiye için referans olarak kalmasını garanti etmek için tam üyelik müzakerelerini yeniden canlandırmak Türkiye'nin ve Avrupa Birliğinin yararına olacaktır. Avrupa Birliği ve Türkiye böylelikle enerji sektörü gibi önemli alanlarda belli sayıda işbirliğini geliştirmeye karar vermişlerdir.

Güvenlik ve dış politika sorunları hususunda Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki siyasi diyalog da büyük ölçüde gelişmiştir. Avrupa Birliğinin ve Türkiye'nin ortak komşularında meydana gelen olaylar; Türkiye'nin Avrupa Birliğinin enerji güvenliğine ve dış politikasına yararlı desteği oynadığı rolün önemini ortaya koymaktadır. Bu siyasi diyaloglar; Güney Kafkaslar, Pakistan, Afganistan, Yakın Doğu ve Batı Balkanlar gibi Türkiye ve Avrupa Birliği için ortak bir çıkarı temsil eden dış politika sorunlarını konu almaktadır.

Avrupa Birliği'nin terörist örgütler listesinde yer alan PKK'nın yaptığı terör saldırıları, Avrupa Birliği tarafından sık sık şiddetle kınanmıştır. Türkiye ve Avrupa Birliği, Türkiye ile yapıcı ilişkiler geliştirme programının önemli bir özelliği gibi görülen terörizme karşı mücadelede etkin bir diyalog sürdürmektedir.

Türkiye ile Avrupa Birliği aynı zamanda Kıbrıs meselesine geniş kapsamlı çözüm bulmak istemektedirler. Geniş kapsamlı çözüm yolu Akdeniz'in güney batısında istikrarı

geliştirmesinden, Türkiye ve üye Devletlere yeni çıkış yolları sunmasından ve aynı zamanda Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılım müzakerelerine güçlü bir atılım kazandıracak olmasından dolayı tüm taraflar için yararlıdır. Sürecin sonuçlanmasını kolaylaştırmak amacıyla Türkiye tüm taraflardan pozitif bir yaklaşım sergilemesini istenmektedir.

1.3 Türkiye'nin Arap Dünyasına Yönelik Dış Politikasının Gelişimi

Eskiden bölgenin karşısında düşman gibi görülen Türkiye, bugün Arap komşularıyla ilişkilerini düzeltmek amacıyla önemli ölçüde gayret gösterdi. Bununla birlikte, Arap baharı Türkiye'nin dış politikasını yeniden tartışmaya açtı. Türk Hükümetinin bu değişikliklere uyum sağlayacak güce sahip olup olmadığını veya uzlaşma gücünün risklerini incelemeye çalışacağız.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal (1989-1993) ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı İsmail Cem (1997-2002) Arap komşularla ilişkilerin geliştirilmesi sürecinde en önemli simalardı. 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisinin (AKP) iktidara gelmesiyle, bu eğilimler devam etti ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu gibi başlıca liderler vasıtasıyla dış politika gerçek bir dönüşüm ve yeni bir etkinlik kazandı. Orta Doğu'ya yönelik olan Türk politikası özünü ve tarzını değiştirdi.

Türkiye son yıllarda yaşadığı siyasi dönüşümle birlikte, Araplarda var olan eski emperyalist güç algısının düzelmesini sağlamıştır. Bu dönüşüm sıfır sorun platformundan koordineli bölgesel sisteme geçişe benzerdir. Soğuk savaşın sonu, iki Irak savaşı, Afganistan çatışması, İran'la var olan kriz ve yakın tarihli finansal dünya krizi Türk dış politikasını yeniden şekillendirdi. Türk dış politikasının yeni yaklaşımıyla ilgili olarak, Jeopolitikanın yeni görüntüsüyle, Ankara hükümeti iki varsayım üzerinde durmaktadır. İlk olarak, Türkiye, Arap dünyasına yönelik dış politikasındaki değişimin kaçınılmaz olduğunu biliyor. İkinci husus ise, bu değişimin kendi yararına olduğunun bilinci ve bu değişime uyum sağlaması gerektiğine dair farkındalık.

Bununla birlikte, Arap Baharı manevi ve siyasi faktörler kombinezonu üzerine kurulmuş ve koordineli bölgesel yeni bir sistem ile Türkiye'nin dış politikasında bir dönüşüme yönelik bir geçiş oluşturacaktır. Bu dönüşüm özellikle dünya ve bölge değişimlerine uyumun sonucudur. Eski Mısır Cumhurbaşkanı Gamal Abdel Nasser seviyesinde Arap kahraman siması olmaması ve Arap dünyasının büyük bir bölümünün desteğini kazanmayı başaran Türkiye, bu vesileyle lider boşluğunun bir bölümü doldurmuş oldu. Türkiye bu hedefe, komşularla yeni dış politika stratejisi sayesinde ulaşmayı

başarmıştır. Bunun dışında, Türkler ile Araplar radikal değişim yaşayan sosyal ve siyasi bir görünümü ve aynı zamanda benzer bir tarihi paylaşmaktadır. Bütün bunlara Türkiye'nin bölgede barışın korunmasında, istikrarın kurulmasında ve reformların artırılmasında önemli bir rol oynayabilecek konumda görülmektedir. Türkiye'nin Arap algısı pozitiftir. Türkiye'nin ihtiyatlı dış politikası Arap milliyetçilerini, İslami eğilimli şahısları ve bölgesel hükümet ve kitlelerden oluşan reformcuları etkilemeyi başarabilmektedir.

Türkiye'nin Orta Doğu'ya vermiş olduğu taahhüt "soft power" başvurusu sayesinde daha kapsamlı hale gelmiştir. Orta Doğu reformcuları demokratik dönüşüm, ekonomik kalkınma ve çözüm geliştiren reformcu bir dış politika gibi uçayaktan oluşan Türk modelini örnek almaya çalışmaktadır. Ancak, Ankara Hükümetinin Suriye ve Libya'daki başkaldırıları destekleyip desteklememe hususundaki tereddütleri Türkiye'nin dış politikasının sınırları ortaya çıkardı.

Öyle ki, Arapların Türk etkisi karşısındaki kararsızlığı Arap dünyası Devletlerinde git gide daha fazla hissedilmeye başladı. Arap Devletleri, egemenliklerini yeniden kazanma ve demokratikleşme yolundalar. Bu devletler, Türkiye ve İranlıların Arap olmamasından ve önemli milliyetçi kültürel engellerle karşı karşıya kalmalarından dolayı Türkiye ile İran'ın Arap dünyasında önemli bir rol oynamakta yetersiz kalacaklarını belirtmişlerdir. Türkiye ile Arap ülkeleri arasındaki ilişki sorunları sosyo-ekonomik ve siyaset sistemlerindeki büyük farktan kaynaklanmaktadır. Türklerle Arapların paralel izler taşıyan geçmişleri vardır. Ancak Türkler ilerleme kaydederken, Araplar geride kaldılar.

Türkiye'de, Arap dünyasında meydana gelen olayların neden olduğu bazı karışıklıklar olsa da, Türkiye dış politikasını yeniden şekillendirmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tarafından yönetilen Türk Hükümeti, Arap baharından dersler çıkarmalı ve Orta Doğu'da yapıcı bir rol oynamalıdır. Türkiye; hizmetlerin, malların ve kişilerin serbest dolaşımına izin veren küreselleşmenin ışığında yeni bir Orta Doğu tasarlamaktadır. Suriye'deki olaylara müteakip, Türkiye dış politikası manevi (ahlaki) ve reel politikanın öğelerini değerlendirmeyi ve değişikliklere uyum sağlamayı öğrenecektir. Türkiye'nin arabuluculuktaki rolü, Suriye ve İran ile diplomasi aracılığıyla Şii ve Suni arasındaki derin bölünmeyi önlemeye yöneliktir.

Bununla beraber, Mısır'ın gücünün artması, Türkiye'nin Orta Doğu'da sahip olduğu manevra alanının gerilemesine neden olabilir. Zira Türkiye doğrudan yabancı yatırımlardan ve gelecek yıllarda turizm'in yükselmesinden muhtemelen yararlanmaya devam edecektir. Türkiye, bölgesel güç sıfatını hak etmek için, adayların asıl imtihanlar esnasında Filistin için ne yapıp ne yapmamaya hazır olduğunu göstermelerine bağlı olduğunu bilmektedir.

Türkiye coğrafi konumu itibariyle Doğu ve Batı arasında bir köprü olarak kabul edilmektedir. Bu jeopolitik konum, Türk dış politikasını çok yönlü bir dış politika haline getirmektedir. Türkiye; Orta Doğu’da başarılı Arap olmayan bir Devlet olarak görülmektedir. Türk diplomasisinin yeni ufukları, Ankara’nın Avrupa Birliğine adaylığının akıbetini de sorgulamaktadırlar. Dış politikasının gelişimi çerçevesinde, Ankara Hükümeti birçok Afrika Ülkesiyle ekonomik ve siyasi ortaklıklar kurdu. Türkiye aynı zamanda Afrika’da ekonomik ve siyasi alanda pozisyon almaktadır. Mamafih, Türkiye’nin Afrika’ya yönelik dış politikası Almanya, İngiltere ve Fransa gibi tarihi strateji güçlerinkinden farklı bir strateji yaklaşımına dayalıdır.

1.4 Senegal’in Dış Politikasının Stratejik Analizi

Senegal, Afrika kıtasının batı bölümünde yer alan bir ülkedir. Ülke siyasi açıdan özellikle Afrika’daki diğer ülkelere nispeten daha erken çok partili sisteme sahip olmasıyla tanınmaktadır⁶. Senegal Devleti, uluslararası düzeyde dış politikasının gelişiminde etkin bir diplomasiyle kendini göstermiştir. Senegal aynı zamanda eski sömürge gücü olan Fransa’yla dengeli ve yakın ilişkilerini muhafaza etmiştir. Senegal, uluslararası arenadaki imajı, Batı Afrika Para Birliği (UMOA), Batı Afrika Ülkeleri Ekonomi Birliği (CDEAO) ve Afrika Birliği (UA) gibi bölgesel örgütler veya Birleşmiş Milletler Örgütü (ONU) bünyesindeki hükümetler arası kuruluşlarla çoklu ilişkileri sayesinde tanınmaktadır. Senegal Devleti dış politikasının gelişiminde, bölge ve alt-bölge politika stratejine özel önem vermektedir. Senegal Devleti aynı zamanda Çin, Japonya, Türkiye gibi gelişen güçlerle siyasi ve ekonomik ilişkilerini git gide geliştirmektedir.

O halde, Senegal dış politika stratejisini analiz etmek için ilk etapta Dakar ile Paris arasındaki ilişkilerinin gelişimini incelemeye çalışalım. Ardından, Senegal ve Hükümetler arası kuruluşlar arasındaki çoklu ilişkiler üzerine analitik olarak bir göz atmaya çalışacağız. En sonda ise, Senegal’in, komşularına yönelik bölgesel politikasının oluşturulmasındaki yaklaşımını ele alacağız.

1.4.1 Senegal İle Fransa Arasındaki İlişkilerin Gelişimi

Senegal Devleti dış politikası çerçevesinde, Fransa ile çok amaçlı ve yakın ilişkiler sürdürmektedir. Bu iki ülke, tüm alanlarda tarihi ve geleneksel bir işbirliğini paylaşmaktadır. Bununla beraber, 1960 yılında Senegal’in bağımsızlığından sonra, Fransa ile Senegal arasındaki ilişkiler ekonomik ve siyasi alanda gelişim gösterdi. Jeopolitikanın yeniden

⁶Coulibaly Mamadou Abou Latif « *Le Sénégal à l’épreuve de la démocratie* »,Paris : L’Harmattan - Collection Etudes africaines, p.19-89.

yapılanması, bu iki ülke ilişkileri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bunu anlamak için Senegal-Fransız ilişkilerinin yeni eğilimlerinin analizini yapmaya çalışacağız⁷.

Senegal Devleti dış ticaretinde, eski sömürge gücüyle askeri, ekonomik ve siyasi ilişkilerine çoğu zaman öncelik verdi. Bu durum, son yıllarda uluslararası arenadaki gelişmeler yüzünden bazı aksiliklerle karşı karşıya kalmıştır. Fransa, Senegal'in ekonomik ve siyasi alanında yükselen güçlerle giderek artan bir şekilde rekabet etmektedir. Dakar hükümeti, ekonomik ve siyasi alanda yükselen güçlere doğru açılmaya başlamıştır.

Senegal Devleti, Fransa'yla iyi ilişkiler sürdürmenin önemini farkında olsa bile, Senegal diplomasisi eski emperyal güçlerinin ülkelerinin siyasi yönetimine karışma şekline kötü gözle bakmaktadır. Senegal'in Fransa'ya yönelik dış politikasının ifadesinde, Dakar Hükümeti Fransa'ya egemenliğine saygı göstermesini ve adına karar almaması gerektiğini anlatmaya çalışmaktadır.

Bununla birlikte, Senegal Devleti Afrika'da Fransız etkisinin geleneksel alanının ortasında kalmaktadır. Fakat 2000'li yıllara doğru, iki Devlet arasındaki ilişkiler biraz gergin durumdaydı. Dakar'ın ilgisi Yakın Doğu ülkeleri, Türkiye, Çin ve Hindistan gibi dünyanın yükselen güçleriyle ve aynı zamanda Amerika Birleşik Devletleriyle iyi ilişkiler kurmaya yönelik yön değiştirdi. Fransa, Senegal'in yeni dış politika stratejisinde kendisini dışlanmış hissediyordu. Senegal'in dış politika stratejisindeki daimi olarak işgal ettiği merkezi konumunu git gide kaybetmektedir. Sonuç itibarıyla, 2005-2007 dönemleri, Fransa ile Senegal arasındaki gerilimin yatıştığını göstermektedir. Senegal Devleti, Fransa'nın Senegal etrafında yoğunlaşacak yeni bir Fransız-Afrika politikası sözünü olumlu karşıladı.

Senegal Devleti; finansını geliştirmek ve ekonomik durumunu idame ettirmek için daha fazla bütçe desteğine ihtiyaç duymaktadır. Hâlbuki Fransa ilk başta kendi özel sektöründeki önemli açığının ve zayıf ekonomik büyümesiyle kendi sorunlarının üstesinden gelmesi gerekmektedir. Fransa'nı bu durumda Senegal hükümetine istenen ölçüde destek getirmesi mümkün olmayacaktır. Bu durum Senegal'in başka ülkelerle ikili ilişkiler kurmak için Fransa'dan git gide uzaklaşmasına sebep olacaktır.

Fransa'da yaşayan Senegalli göçmenlerin sorunu Dakar ile Paris arasındaki gerilim'in kaynaklarından bir tanesidir. Bu sorun, eski Senegal Cumhurbaşkanı Abdoulaye Wade'nin tercih edilen göçmenlik üzerine imzalamış olduğu ve Nicolas Sarkozy'nin içişleri Bakanı ve ardından Cumhurbaşkanı olduğu dönemlerde savunduğu bir anlaşmanın sonucudur. Wade'nin Başkanlığı dönemi boyunca, başkonsololar mümkün olduğunca talimatlarını imzalamamaya çalışsalar da, yasa dışı göçün düştüğüne dair rakamlar göstermek için acil olarak sınır dışı

⁷Diouf Mamadou, « S  n  gal : par-del   la succession Senghor-Diouf » dans *Les figures du politique en Afrique : des pouvoirs h  rit  s aux pouvoirs   lus*, dir. publ. Diop Momar-Coumba et Diouf Mamadou, 139-189 (Dakar, CODESRIA-Karthala, 1999).

etme talebinde bulunan Fransız İçişleri Bakanı'nın baskısıyla karşılaşmışlardır. Bu durum Senegal Hükümeti ile Fransız Hükümeti arasındaki ilişkiler üzerinde olumsuz etkiye sebebiyet vermiştir.

Fransa ile Senegal'i bir birine bağlayan askeri, ekonomik ve siyasi ilişkiler sömürgecilik döneminin öncesine dayanmakta ve sömürgecilikten kurtulduktan sonra da sürmüştür. Ancak birbirini izleyen Fransız ve Senegal Hükümetleri Fransız-Senegal ilişkilerinde değişiklikler yapmak ve normal bir akış sağlamak istemişlerdir. Aynı zaman diliminde, Senegalli yöneticiler Senegal dış politikasında özellikle eski sömürge gücüyle değişiklikler getirmeyi denemiştir. Bu değişikliklere rağmen, Senegal-Fransa ilişkileri her daim güçlü kalmış ve bu iki ülke her zaman birbirine büyük önem vermiştir.

1.4.2 Senegal ve Hükümetler Arası Kurumlar Arasındaki Çoklu İlişkiler

Uluslararası alanın daralması ve küreselleşmeyle beraber, hükümetler arası kurumlar uluslararası arenada ön sıradaki aktörler durumuna gelmişlerdir. Senegal Devleti bu bağlamda dış politikasının yönetiminde Batı Afrika Para Birliği (UMOA), Batı Afrika Devletleri Ekonomi Birliği (CEDEAO) ve Afrika Birliği (UA) gibi bölgesel Örgütler ve aynı zamanda Birleşmiş Milletler Örgütü (ONU) gibi hükümetler arası Örgütlerle çoklu ilişkilere büyük önem vermektedir⁸. O halde, Senegal ile bölgesel ve hükümetler arası örgütler arasındaki ilişkiler üzerinde analitik olarak bir göz atmaya çalışalım.

1.4.2.1 Senegal ile Birleşmiş Milletler Örgütü Arasındaki İlişkiler

Senegal Devleti bağımsızlığını kazanmasından birkaç ay sonra 28 Eylül 1960 yılında Birleşmiş Milletler Örgütüne katıldı. Katılımından itibaren, uluslararası barış'a tesisine ve gelişmesine katılmak için Birleşmiş Milletler Şartının yükümlülüklerini yerine getireceğini taahhüt etti. Bununla birlikte, Senegal ile Birleşmiş Milletler Örgütü arasındaki ilişkiler, Senegal Devletinin Birleşmiş Milletlerin barış'ı koruma faaliyetlerine katılımıyla git gide kendini daha fazla gösterdi. Barışın sağlanması, Senegal dış politikasının başlıca üçüncü mihveri durumundadır. Bu da, Senegal Devletinin Birleşmiş Milletler çerçevesinde uluslararası barış'ın sağlanması ve korunması adına daimi olarak katılımının göstergesini ifade etmektedir. Senegal Devleti, Birleşmiş Milletler Örgütünün barış koruma faaliyetlerine düzenli olarak katılan ender Frankofon ülkelerinden birisidir.

Barışı sağlama faaliyetleri için bölge üzerinde askeri birlik isteği haricinde, Birleşmiş Milletler barış görevlerinde Senegalli sivil ve askeri kişileri atamaktadır. Bu çerçevede, eski

⁸Hesseling Gerti « *Histoire politique du Sénégal : Institutions, droit, société* », Paris : Khartala, 1985, p.16-36

Senegal Dışışleri Bakanı Moustapha Niasse 1999 yılında Demokratik Kongo Cumhuriyetinde barış'ı sağlamak için Büyük Göller'de Birleşmiş Milletler Örgütü olarak atandı. Bununla birlikte, Senegalli Komutan Moutaga Diallo 2000 yılının Mart ayından 2003 yılının Aralık ayına kadar Kongo'da (MONUC) Birleşmiş Milletler Örgütü operasyon kuvvetleri komutanı olarak görev yapmıştı. Moutaga Diallo daha sonra Birleşmiş Milletler örgütü Genel Sekreteri Ban Ki Mom tarafından Birleşmiş Milletler Örgütü Daire Başkanı ve Özel Temsilci olarak Orta Afrika'ya atandı. Senegalli diğer bir Komutan olan Abdoulaye Faye ONUCI kapsamında Birleşmiş Milletler Örgütü Kuvvet Komutanı görevi için Fildişi Sahillerine atandı. Bu görevi iki yıl boyunca sürdürmüş olup 28 Mart 2006 yılında görevden ayrılmıştır.

Senegal ile Birleşmiş Milletler Örgütü arasındaki bu olumlu ilişkilere rağmen, Dakar ile Birleşmiş Milletlerin birkaç kurumu arasında anlaşmazlıklar yaşandı. Senegal, çocuk kanununun kabul edilmesi hususu gibi bazı tavsiyeleri destekleyeceği sözünü vermiş, fakat Birleşmiş Milletler Örgütü hakları konseyinin eş cinselliğin ceza teşkil etmemesi önerisini reddetmiştir. Senegal diplomasisiyle Birleşmiş Milletler Örgütünün İnsan Hakları Konseyi bu sorun üzerinde aynı dili konuşuyormuş gibi görünmemektedir.

Senegal Devleti böylece hükümetler arası örgütlerle çoklu dış politikası çerçevesinde; ekonomik ve siyasi alanlarda Birleşmiş Milletler Örgütünün farklı kurumlarıyla gerçek işbirliği iradesini göstermektedir. Senegal diplomasisi güvenlik alanındaki çoklu ve ikili anlaşmalarında, Birleşmiş Milletler çerçevesindeki uluslar arası barış'ın istikrarını amaçlayan faaliyetlere katılmaktadır. Bunun yanında, kazamans bölgesindeki çatışmalara rağmen alt bölge'de ender istikrarlı ülkelerden biri gibi gösterilen ve işlevsel diplomatik mekanizmaya sahip olan Senegal Devleti, Birleşmiş Milletler Örgütünün gözünde Afrika demokrasisinin modeli olarak görülmektedir.

1.4.2.2 Senegal ve Afrika Birliği

25 Mayıs 1963 yılında Addis Ababa'da kurulmasından bu yana, Afrika Birliği Örgütü (OUA) Senegal'in Afrika politikasının yönlendirmesinde her zaman birinci sırada yer alan bir ortak olmuştur. Senegal Devleti Afrika birliğiyle ilişkilerinde, devletlerin her türlü zulmüne ve sömürgeciliğe karşı mücadele gibi Afrika Birliği Örgütünün projelerinde dinamizmiyle kendini çok çabuk gösterdi.

Senegal Devleti, Afrika politikasının oluşturulmasında Afrika Devletlerinin dayanışma ve birliğinin gelişmesine büyük önem vermektedir. Dakar'ın bu dış politika mihveri, Afrika Birliğinin yönelimlerine fevkalade uymaktadır. Bu durum, Senegal ile Afrika Birliği arasında var olan ortaklık ve işbirliği düzeyini göstermektedir. Senegal'in Afrika Birliğinin programlarından birisi olan New Partnership for Africas's Development (NEPAD) başka bir

değişle Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık programının en önemli aktörlerinde birisidir. Afrika kıtasının kalkınması için eylem planı ve vizyonu olarak, Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık programı Afrika kıtası adına Senegal dış politikasının taleplerine uymaktadır⁹.

Senegal devleti, Afrika politikası çerçevesinde, Afrika Birliğinin himayesindeki devletlerarasındaki arabuluculuğu biçimlendirmekte ve yürütmektedir. Senegal Cumhuriyetinin dördüncü Cumhurbaşkanı olarak seçilen Macky Sall, aynı zamanda Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık programı (NEPAD) Başkanı olarak Senegal'in dış politikasının yönlendirilmesinde Afrika'yı ayrıcalıklı kılarak kendisinden önce gelenlerin izinde olduğunu göstermiştir.

1.4.2.3 Senegal ve Alt Bölge Örgütleri; Batı Afrika Para Birliği (UMOA) ve Batı Afrika Devletleri Ekonomi Birliği (CEDEA)

Senegal Devleti, alt bölge politikası eğilimlerinde iki alt bölge örgütüne aktif olarak üyedir. Bunlar Batı Afrika Para Birliği (UMOA) ve Batı Afrika Devletleri Ekonomi Birliğidir (CEDEA). Ekonomik amaçlı olan bu iki örgüt, Senegal'in de yer aldığı üye Devletlerarasında iç ticaret bölgesi oluşturdu.

Uluslar arası ticaret, uzmanlık ve yardımla alakalı veriler bakımından, Batı Afrika Devletleri Ekonomi Birliği ülkeleri az çeşitli görülmektedir. 70'li yılların sonunda, Batı Afrika Devletleri Ekonomi Birliğinin tüm ülkeleri kriz yaşıyordu ve bu durum karşısında yapısal düzenleme programlarını kabul ettiler. Senegal Devleti, 1994 yılındaki CFA frangının devalüasyonuna müteakip Batı Afrika Devletleri Ekonomi Birliği (CEDEAO) ve Batı Afrika Para Birliğinin (UMOA) yönetimi dışında alt bölgede yeni bir politik yönelim oluşturdu. Bağımsızlıkların kazanılmasından 80'li yılların başına kadar, para bakımından Senegal dâhil tüm Afrika ülkeleri sabit para kurunda karar kıldı. Bu karar, Devletlerarasındaki ticari alışverişlerin kolaylaşmasına katkı sağladı. Senegal bu geçişi iyi kötü idare etti.

Batı Afrika Para Birliği ülkeleri, para politikası disipliniyle ayırt edilmektedir. Çünkü bu ülkeler, 1999 yılından bu yana ilk önce Frank ardında Euro'ya endekli CFA para birimi kuralını seçmeleriyle Sahra altı Afrika ülkelerinden farklılaşmaktadır. Afrika Frangı Bölgesi, reel döviz kurlarını otomatik olarak ayarlanması ve önemli enflasyon vergi seçeneğini yapan ülkelerin aksine hiç şüphe yok ki paranın istikrar alanıydı. Bölge üyesi olan Senegal Devleti, iç şoklardan para arzını ayırarak alt bölge para politikasının durgunluk özelliğinde karar kıldı. Doğal olarak, şekillendirilen olaylar, Orta Afrika Devlet Bankası ve Batı Afrika Devletleri

⁹<http://www.afriqueavenir.org>, 11 décembre 2010.

Merkez Bankasının (BCEAO) etki alanlarından bağımsız olarak ve bu bölge içerisinde para genişlemesi ve kısıtlayıcı şeklinde birbirini izleyen döngülerin var olduğunu göstermektedir.

Senegal Devleti tarafından bu bağlamda 1962-1974 yılları arasında kısıtlayıcı bir politika başlatıldı. Her zaman aynı çerçevede, Senegal Devleti 1975 ile 1982 yılları arasında dış finansman devirleriyle desteklenen para yayılma politikası başlattı.

Vergiden muaf bölgeyle ilgili Senegal'in tercihi; ortak ülkeleri orta ölçekli enflasyon oranıyla hedef enflasyon oranının belirlenmesine götürdü. Bunun ise, Senegal tarafının dış politikada bir denge hedefi olduğunu söyleyebiliriz. Senegal Devletinin bölge üyeleriyle yaptığı dış ticaret çerçevesindeki belirsizlikler, ikili ticari alışverişlerin zayıflığıyla ilgilidir. Bu ülkelerin birçoğu yalnızca uzmanlıkları açısından farklı değiller, aynı zamanda sınır ötesi ticaret bakımından ve dahası yüksek dereceli özellikli enformalizasyonla damga vurmaktadırlar. Bu durum, Senegal Devleti ile Batı Afrika Para Birliği (UMOA) ve Batı Afrika Devletleri Ekonomi Birliği (CEDEAO) arasındaki çoklu ilişkileri daha zor kılmaktadır.

Halkını memnun etmek isteyen bir ülke kamu harcamaları artırır ve vergileri düşürür. Bu sebepten ötürü, borçlanmayla finanse edilmiş bir açık oluştu. Bu durum, Batı Afrika Para Birliği (UMOA) ile finansal ilişkilerini geliştirerek söz konusu duruma çözüm arayan Senegal'in durumunu göstermektedir. Bu durum ayrıca, Borçlarını kapama ve açıklarını kısma niyetinde olan Senegal Devletini, alt bölge finans kurumlarıyla ilişkilerini dikkate almaya itti. Bu politikanın amacı, ülke'nin ekonomik geleceğindeki ekonomik büyüme, gerekli yatırımların artması ve kamu projeleri finansmanını garanti altına almaktır.

Senegal çoklu ilişkiler çerçevesinde hükümetler arası örgütler ve aynı zamanda bölgesel örgütlerle etkileşimlerini git gide geliştirmektedir. Jeopolitikanın yeni etkinliği, Devletlerin uluslararası arena'da etkileşim içine girdiği devlete bağlı olmayan aktörlerin varlığını kabul ettirmektedir. Senegal Devleti böylece birçok devletle olduğu gibi, bu örgütlerle etkin ilişkilerine belli ölçüde önem vermektedir.

1.4.3 Senegal ile komşuları arasındaki ilişkiler

Senegal ile komşuları arasındaki ilişkiler güvenlik ve ekonomik boyut'ta kendini daha fazla göstermektedir. Dakar özellikle Gambiya, Mali, Moritanya, Gine Bissau ve aynı zamanda Gine Konakri olmak üzere komşularıyla ilişkilerini düzeltmektedir. Öyle ki, komşularıyla ilişkilerinde Senegal'in öncelikli uğraşı güvenlik alanıdır. Dakar, güvenlik meselesi dışında, komşularıyla ekonomik ve siyasi ilişkilerini geliştirmek istemektedir. Senegal'in komşularına yönelik dış politikası, komşuları arasındaki ticari alışverişlerinin hacmini artırmayı ve iş ortamını geliştirmeyi amaçlayan diplomasisinin ekonomik boyutuna

özel önem vermektedir. Bununla beraber, bu dış politika olumlu görünümlü olmasına rağmen, Senegal'in Gambiya ve Moritanya gibi birkaç komşusuyla diplomatik gerilim yaşamıştır.

Yapay sınırlamalarıyla birlikte tarih ve özellikle sömürgecilik ağırlığı aynı zamanda etnik topluluklar arası çatışmalar, 1988 yılından itibaren Senegal ile Moritanya arasındaki ilişkilerin bozulmasına sebebiyet veriyor. 21 Ağustos 1989 tarihinde Dakar ile Nouakchott arasındaki diplomatik ilişkiler kesildi. İki ülke arasındaki ilişkiler soğuk ve sarsılmış duruma geldi. Moritanya Devleti mallarının iadesini ve Moritanyalı ölenlerin resmi sayısını isterken, Senegal Cumhuriyetinin eski Cumhurbaşkanı sınır meselesinin uluslar arası inceleme komisyon tarafından incelenmesini istemekteydi. 6 Ocak 1990 askerler arasında birbirlerine ateş edildiğine tanık olduğumuz gibi sınır çatışmaları süreklilik gösteriyordu. Fransa, Cezayir, İspanya ve Fas tarafından kurulan hava köprüsü sayesinde her ülke vatandaşlarını ülkesine getirmek için girişimlere başlandı.

Bu kriz, Nouakchott ve Dakar arasında, ekonomik ve siyasi alanda ağır sonuçlara sebebiyet verdi. Senegal Devleti ile Moritanya Devleti arasında 18 Temmuz 1991 yılında Gine Bissau'da resmi olarak uzlaşılmasına rağmen, her iki ülke hala birbirine tam olarak güvenmemektedir. Senegal Devletinin sınır tadilatı istemekten vazgeçmesine rağmen Nouakchoott ile Dakar arasındaki diplomatik ilişkiler hala soğukluğunu korumaktadır. Diplomasisinin ölçülü üslubu ve duyarlılığı sayesinde, Abdou Diouf savaş'tan kaçındı ve bu uzlaşıyla 1991 yılında fark edilmeyen şahsi bir başarı elde etti. İki ülke arasındaki ilişkiler 1992 Nisan'ında düzeldi ve Senegal-Moritanya sınırı 2 Mayıs 1992 yılında yeniden açıldı¹⁰.

Senegal ile Gambiya genellikle aynı tarih, aynı coğrafya, aynı millet ve aynı kültüre sahip fakat farklı topraklarda yaşayan tek millet olarak nitelendirilmektedir. Senegal ile Gambiya arasında akrabalık bağları açık bir şekilde vardır. Ancak sömürgelerin ayrı olması iki farklı Devlet oluşmasına neden olmuştur. Senegal'in içerisine muz şeklinde yerleşmiş durumda olan Gambiya, komşusu için büyük bir tarihi bölünmüşlüğü nitelendirmektedir. Bununla birlikte, Senegal ile Gambiya arasındaki ilişkiler coğrafi, sosyolojik ve kültürel bir gerçekliğe bağlıdır. Bu gerçeklik Gambiya'yı tarihi ve özlemiyle duygusal olarak Senegal'e yakın bir ülke yapmaktadır. Bu gerçeklik, 1965 yılından bu yana Gambiya'nın bağımsızlığını kazanmasıyla hukuki kapsamda müzakere edilen en az 25 ikili anlaşmayla kalıplaşmıştır.

Öyle ki, Dakar ile Banjul birçok diplomatik krizin üstesinden gelmiştir. Jeopolitikanın görünümü bile iki ülke arasında bir sorun kaynağı oluşturmaktadır. Öte yandan, iki ülke arasındaki rapor açıklamaları birçok fırsat'ta az çok ciddi krizlerin meydana geldiğini bizlere göstermektedir. Olayların büyük çoğunluğu Senegal'in istişaresi olmadan Farafeni ve Bara

¹⁰Gadio CT, « Coopération diplomatique Sénégal/Afrique du Sud sur les questions touchant l'Afrique de l'Ouest, l'Afrique Australe et le continent africain ».

Feribot fiyat tarifelerinin artmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, Senegal sınırında kaçakçılık şeklinde ekonomik saldırılar mevcut olup, Kazamans Demokratik Güçler Hareketinin (MFD) yüzlerce başkaldırını Gambiya'ya yerleşmiştir.

Bu durumun iki ülke arasındaki ilişkilerin kirlenmesini önlemek amacıyla Senegal Devleti Gambiya ile ilişkilerinde her zaman diyalog anlayışını desteklemiştir. Senegal ile Gambiya bu çerçevede Haziran 1975 ve Haziran 1976 yıllarında deniz ve kara sınır alanlarını tanımlayan iki Anlaşma imzalayarak Afrika'ya güzel bir örnek olmuştur.

Gambiya ile Senegal arasındaki ilişkiler ortak bir tarihin çizgileri gibi yazılmaktadır. Zira Senegal ile Gambiya birlikte yaşamaya mahkûmdur. Tarihin ciltlerinden dolayı bu iki ülke aslında bu iki toprak sömürgeci kurtulma dönemlerinde sınırlar koyularak ayrılmaya zorlandılar. Aynı inanç ve özellikleri olan bu halk açısından tarih bir kazadır. Bunlar Diouf ve Diawara Başkanlıkları döneminde o kadar iyi anlaşılıyordu ki; aşamalı bir süreç'te o dönem seçimlerini yapmış olsalar bile federasyon kurma arzusu hâkimdi.

İyi komşuluk diplomasi politikasını destekleme çerçevesinde, Dakar'ın alt bölge politika stratejisi alt bölge'de güvenlik ve barış konularına yönelmektedir. Senegal Devleti Mali Federasyonunun eski ortaklarıyla ilişkilerini geliştirmek istemektedir. Alt bölge politikaları yönelimlerinde, Senegal Devleti politikasını yerine getirmek için demokratik meşruiyetini, diplomatik ağını ve aynı zamanda politikasını birleştirdi. Bu çerçevede, Gine Devletinden Kazamans isyanlarına karşı mücadelede desteğini aldı. Dakar, böylece Senegal Devletinin genel politikasının geniş yönelimleriyle aynı safta yer alan alt bölge politikasını yürütmek için olumlu jeopolitik konjonktürden yararlanabileceğinin kapasitesini kanıtladı. Senegal diplomasisi, iyi komşuluk politikası kavramını kazanan ender alt bölge diplomasislerinden biri olarak görülmektedir¹¹.

Jeopolitikanın yeni yapılanması ve uluslar arası alanın yeni görünümüyle, Dakar dış politikasının yeni yönelimini gözlemliyoruz. Senegal Devletiyle Çin, Hindistan, Japonya ve Türkiye gibi yükselen güçler arasında siyasi ve ekonomik ortaklığın gelişmesine doğru git gide yönelen bu politika istikametinde bir değişiklik tespit ediyoruz. Senegal Devleti aynı zamanda politikasının ekonomi ve güvenlik hususlarına özel bir önem vererek alt bölge politika stratejisini geliştirdi. Senegal diplomasisi; hükümetler arası örgütler ve aynı zamanda bölgesel örgütler içerisinde git gide daha fazla yer almaktadır.

¹¹ « L'Afrique de l'Ouest dans la zone des tempêtes », dans *Le Monde Diplomatique*, mars 2001, pp. 3-11.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE ve AFRIKA ARASINDAKİ EKONOMİK ve SİYASİ İLİŞKİLER

Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politika stratejisi, Afrika'da Çin ve Batı modellerine bir alternatif sunma peşindedir. Türkiye aslında ekonomik ve siyasi alanda Afrika kıtasında yer almakta geç kalan ülkelerden birisidir. Diğer güçlere göre bu gecikmenin bilincinde olan Türkiye Devleti, Afrika'da Avrupa sömürgeciliği meselelerinde ilişkisinin olmamasının avantajını ve özellikle İslam kaynaklı kültürel yakınlığını koz olarak kullanıyor. Bu iki özellik, Türk dış politika stratejisinin eski kıta'ya yönelik üzerinde durduğu güçlü noktaları kapsamaktadır. Türkiye Devleti yükselen güç haline geldi ve Türk firmaları yatırım fırsatları arayışı içerisine girdi. Afrika kıtası bu duruma stratejik bir alternatif gibi görünmektedir. Türkiye Devleti Avrupa Birliğine kabul edilse bile, bir yandan Afrika kıtasının Türkiye'nin ihtiyacı olan kaynaklara sahip olması diğer yandan Afrika'nın Türkiye gibi yükselen güçlerle işbirliğine ihtiyacının olmasından dolayı Türkiye'nin Afrika'ya ihtiyacı olacaktır.

Bu bölümde, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi alanda Afrika politikası stratejisinin genel analizini yapmaya çalışacağız. Akabinde, inceleme modeli olarak Güney Afrika'yı ele alarak Afrika güçleri ile Türkiye arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkileri inceleyeceğiz. Bu bölümü tamamlamak için, Türkiye'nin Müslüman olan ve Müslüman olmayan Afrika ülkeleriyle ilişkilerinde siyasi strateji unsuru olarak İslam'ı nasıl kullandığını göstermeye çalışacağız.

2.1 Türkiye'nin Afrika Politika Stratejisi

Afrika'nın stratejik bir ortağı olan Türkiye'nin, 2008 yılının Ocak ayında Afrika Birliği'nin beyan edilmesini müteakip, Afrika kıtası ile Ankara arasındaki ilişkiler önemli boyutlara ulaştı. Türkiye, Afrika'nın siyasi alanında giderek artan şekilde yerini almakta ve buna ilaveten Ankara ile Afrika ülkeleri arasında ticari alışveriş hacimleri önemli derecede artış göstermektedir. Türkiye-Afrika ortaklığı, Türkiye Cumhuriyeti ile Afrika kıtası arasındaki işbirliği faaliyetlerinin başlıca ana eksenlerini belirleyen siyasi yönelim modeli üzerine kuruludur¹². Bu ortaklık, devletlerarasındaki ilişkileri yöneten ve tüm dünyada tanınan diğer ilkeler gibi Barış içinde birlikte yaşamının beş ilkesi, Afrika Birliğinin ana sözleşmesi ve Milletler şartının ilkelerine uyulmasıyla yönlendirilmektedir. Mamafih, bu ortaklığın ekonomik ve siyasi düzeyde genişlemesi ve güçlenmesi karşılıklı avantajlar ve eşitlik üzerine

¹²Ali Engin Oba, "Türkiye'nin Afrika Politikası Etkinleşirken", **TASAM İnternet Sitesi**, (Erişim)<http://www.tasamafrika.org/tr/arsiv/makaleler/227-tuerkiyenin-afrika-politikas-etkinleirken.html>, 25 Ağustos, 2008

kurulu olmalıdır. Bu ortaklığın işleyişini anlamak için Ankara ile Afrika Devletleri arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkileri incelemeye çalışacağız.

2.1.1 Afrika ile Türkiye Arasındaki İlişkilerin Siyasi Boyutu

Türkiye, dış politikası çerçevesinde diplomatik kanadını saha'ya sürerek Afrika'ya yönelik bir açılım politikası benimsedi. Türk diplomasisi, bu açılım politika stratejisini iyi yürütmek amacıyla Afrika'nın değişik ülkelerinde birçok Büyükelçilik açtı. Böylece, 2009 ile 2011 arasında Afrika'daki Türk Büyükelçiliği sayısı 19'dan 32'ye yükseldi. Bu gelişim, Türkiye'nin Afrika kıtasına yönelik diplomatik atılımı olarak, bize Ankara'nın Afrika politikası stratejisini betimlememize imkân sağlıyor. Türkiye Devleti, Afrika'da diplomatik planda yerini almayı amaçlamaktadır. Afrika devletleri bu durumu olumlu karşılamaktadır. Zira, bu siyasi atılımı Türkiye ile işbirliğini ayrıcalıklı kılarak desteklemektedirler. Bununla beraber, asıl soru Türkiye'nin Afrika'daki bu güçlendirilmiş varlığının geleceğinin ne olacağı ve bundan gerçekten kimlerin faydalanacağıdır?

Türkiye'nin Afrika'ya yönelik açılım politikası 2005 yılında başladı ve açılımın başlangıcından bu yana yeni bir ivme kazandı. Türk diplomasisi, Türkiye için Afrika stratejisinin öneminin farkındadır. Öyle ki, Türkiye'nin Afrika'ya yabancı olmadığını belirtmek gerekmektedir. Türkiye, Kuzey Afrika'dan Sahra bölgelerine doğru yayılan ülkelerle uzun bir tarihi ilişkiye sahiptir. Türkiye, yeni siyasi strateji açılımıyla, Afrika'yla bir kez daha güçlü ilişkiler kurmaktadır. Bu güçlü ilişkileri; ticari, yatırım ve diplomatik ilişkiler alanında gerçekleştirdiği yüksek düzeyli ziyaretlerle sağlamaktadır. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ve insani Türk Sivil Toplum Kuruluşları Türkiye'nin Afrika'ya yönelik bu siyasi atılımının ana piyonlarıdır¹³. Ayrıca, Türkiye ile Afrika arasındaki uluslararası ilişkilerin eski boyutlarında bir değişikliğe tanık olmaktadır.

Recep Tayyip Erdoğan hükümeti 2002 yılından itibaren Afrika Ülkeleriyle Ankara arasındaki ilk diplomatik adımları attı. Gelecekteki Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu idaresinde 2005 yılı “Afrika Yılı” ilan edildi. Bu da, Türk hükümetinin Afrika ile olan ilişkilerine verdiği önemi göstermektedir. Başbakan Erdoğan kendisinden önce gelen Başbakanların ziyaret etmediği Devletleri ziyaret etmeye çalıştı. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın bu bağlamda Afrika Birliği genel merkezinin bulunduğu Etiyopya'ya, Fas'a, Senegal'e ve farklı Afrika ülkelerine bir dizi ziyaret gerçekleştirdiğine tanık olacağız. Başbakan Erdoğan'ın Hükümeti Afrika Devletleriyle Türkiye arasındaki diplomatik bağları güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

¹³Numan Hazar, “Türkiye'nin Afrika'ya Açılımı”, **Stratejik Analiz**, Cilt 9, Sayı 99, Temmuz 2008, Ankara.

Türkiye ile Afrika Devletleri arasındaki ilişkiler kapsamında, Türk yetkilileri işbirliği alanında kazan-kazan anlayışını desteklemektedir. Türkiye Devleti bunun için, öngördüğü politikanın Afrika stratejisini doğrulaması amacıyla ortak kalkınma mantığını benimsemektedir. Türkiye tarafından sunulan “kazan-kazan anlayışı” işbirliği teklifine karşılık olarak Afrikalı yöneticilerin duruşunu öğrenmek kalıyor. Kıta tarihi, bize Afrika ile ilgilenen güçlerin kazan-kazan anlayışı yönünde ortaklığı ön plana taşıdıklarını göstermektedir. Ancak bu güçler, projelerinin gerçekleşmesi çerçevesinde olay yerine bir kez konuşlanınca vermiş olduğu sözleri unutmaya eğilimli oluyorlar. Bundan dolayı, Afrikalı yöneticiler geçmişteki hatalara düşmeyi önleyerek, Türkiye’yle ortaklıklarında oyunun kurallarını belirlemek için bu örneklerden yararlanma niyetindedirler¹⁴.

Bununla birlikte, Türkiye Devleti Afrika kıtasıyla kalıcı bir ortaklık ilişkisini temel almalıdır. Afrika kıtası için isteklerini dile getiren ülkeler tarafından birçok hata yapılmıştır. Bu bağlamda, Devletlerin egemenliğine saygı duymak ve Halklar arasında dostluk ilişkilerini güçlendirmek gerekmektedir. Medya, Haberleşme ve Bilişim Teknolojileri (TIC), Altyapı ve Banka sektörü başta olmak üzere Afrika, Türkiye için fırsatlarla doludur. Kalkınma sorunları Afrika için önemlidir ve bu sorunların aşılmasında Türkiye anahtar aktör olabilir. Her iki taraf da; karşılıklı saygı ve eşitliğe dayalı bir ilişkiyi ilke edinmelidir.

2.1.2 Türkiye’nin Afrika’ya Yönelik Ekonomik Açılımı

Ankara hükümeti sürekli tam üyeliğini geri çeviren Avrupa Birliğinin duraksamasını müteakip, ekonomik siyasetini yeniden Afrika’ya yöneltti. Bunun dışında, batılı pazarların canlılığını yitirmesi Türk firmalarını Afrika’da çalışmaya teşvik etti. On yıl içinde, ticari alandaki ilişkiler üç katına çıktı ve Ankara hükümeti Afrika kıtasının başkentleriyle ticari ilişkilerini yoğunlaştırdı. Böylece Türk girişimciler bakışlarını Afrika’ya çevirdi. Bunun yanında, Türkiye’nin Afrika’ya yönelik ekonomik atılımına tanık oluyoruz.

Ekonomik eğilim bakımından Ankara hükümeti, Afrika Kalkınma Bankasının (BAD) bölge dışı üyeleri arasında yer almakta ve Rwanda, Burundi, Tanzanya, Uganda ve Kenya arasında bir gümrük birliği ve aynı zamanda 2019 yılına kadar Doğu Afrika Birliğiyle (EAC) serbest ticaret bölgesi kurmayı tasarlamaktadır. Türk Hava Yolları oysa Afrika kıtasının on iki ülkesine ve on dört şehrine uçuş seferleri yapmaktadır¹⁵. Türkiye Devleti ile Sahra altı Afrika’sı, Güney Afrika ve Nijerya arasındaki ticari alandaki alışverişlerin hacmi ilk sırada olup, 2009 yılında 20 milyar dolar civarına ulaşarak 2003 yıl ki seviyesinin üç katından fazlasına sahip oldu. Türkiye tarafından Güney Sahra’ya yönelik yapılan ihracat, (2009

¹⁴Hasan Öztürk, Afrika Vizyon Belgesi, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, No: 16, s 25

¹⁵Numan Hazar, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Afrika İlişkileri**, Yeni Türkiye Yayınları, Şubat 2003, s. 38.

yılında 10,2 milyar dolar) toplamın %10'nundan daha fazlasını oluşturmaktadır. “Türk Malının (made in Turkey)” (inşaat malzemesi, gıda tarım ürünleri, mühendislik ürünleri, makine, tekstil, hazır giyim) Avrupa ürünlerinden %20-%30 daha ucuz olması Afrikalı tüketiciler nezdinde rakibi Çin’e göre daha iyi bir üne sahip olmasına sebep olmaktadır¹⁶. Öyle ki, Türkiye’nin Afrika’daki ekonomik alandaki konumu giderek daha hissedilir duruma gelmektedir.

Afrika birkaç yıldır, ekonomik ortamını iyileştirme ve ıslahat politikası izlemiştir. Afrika Devletleri, üretici güçlerin kalkınması için çalışmaktadır. Kıtanın sosyal ve ekonomik durumu önemli değişimler yaşamıştır. Bu bağlamda, yakın geçmişteki krizleri; hastalıklara, fakirliğe ve felaketlere neden olmasını ortadan kaldırmak ve Afrika ülkelerindeki en fakirlerin hayat standardını artırmak için harcanan somut çabaların yeniden gündeme gelmemesi amacıyla sürekli takip etmek önem arz etmektedir. Daha fazla dayanışma için bir çağrı kaçınılmazdır. Bu çağrıya Türkiye-Afrika ilişkileri tam zamanında karşılık vermelidir. Ancak, bu ilişkiler hangi şartlarda ve hangi ölçüde bağlanacağı temel sorular arasında yer almaktadır. Bu ilişkiler, iki tarafın yararına olacak ölçüler üzerine kurulmalıdır. Afrika Devletleri bunun yanında Türkiye’yle yapılan ticari anlaşmaların uzun vadedeki etkilerini iyi incelemek zorundadır. Afrika Devletleri günü kurtarmak için geleceğini tehlikeye düşürmemelidir¹⁷.

Bununla birlikte, Afrika Türkiye’yle işbirliği geliştirmeyi istemektedir. Tehditlere karşı, yalnızca hedeflerin paylaşılmasına değil aynı zamanda sonuç ve imkânların da paylaşılmasına dikkat ederek ilişkilere gerçek bir içerik verilmesi zorunludur. Bu bağlamda her iki taraf da, verdiği taahhütlerin önlemlerini almalıdır. Ayrıca, her iki tarafın iş adamları arasında yakın bir işbirliği sağlamak ve karşılıklı olarak avantajlı kalkınma boyutunu Ankara ile Afrika Ülkeleri arasındaki ilişkileri ön plana çıkarmak amacıyla birbirini tamamlayan unsurları genel bir anlayış içinde derin bir ticari ve ekonomik işbirliği için yolları genişletmek gerekmektedir.

2.2 Türkiye ve Afrika Devletleri

Türkiye Devleti, Afrika’yla ekonomik ve siyasi ilişkileri çerçevesinde Güney Afrika, Gana ve Nijerya gibi kıtanın devleriyle işbirliğini geliştirmektedir. Güney Afrika’nın sahip olduğu bölgesel güç konumu, Türkiye’nin Afrika’ya yönelik diplomatik ajandasında Güney Afrika’nın ilk sıra’yı almasına sebep olmaktadır. Türkiye birkaç senedir Güney Afrika’yla diplomatik ilişkilerini önemli ölçüde geliştirdi. Ankara hükümeti, Afrika Devletleriyle

¹⁶Vicky Alain, « La Turquie à l'assaut de l'Afrique », Monde Diplomatique, mai 2011

¹⁷Mehmet Özkan, “Turkey Discovers Africa, Implications and Prospects”, SETA Foundation For Political, Economic and Social Research, Eylül 2008, No: 22, s 2-3

ilişkileri çerçevesinde, Afrika'nın Müslüman ve Müslüman olmayan ülkelere yönelik dış politika stratejinde din'e ağırlık vermiştir. Din, siyasi stratejinin bir aracı gibi kullanılmaktadır. Bu çerçevede, işbirliği tarzlarını ön plana çıkararak, Türkiye Devleti ile Güney Afrika arasındaki ikili ilişkiler hususunda öncelikli olan sektörleri incelemeye çalışacağız. Akabinde, İslam'ın nasıl Türkiye'nin Afrika politika strateji aracı haline geldiğinin üzerinde duracağız.

2.2.1 Türkiye İle Afrika Devî Güney Afrika Arasındaki Siyasi ve Ekonomik İlişkiler

Birkaç yıldır, Türkiye ile Güney Afrika arasındaki ticari alandaki alışverişler artmaktadır. 2000 yılında, iki ülke arasındaki ticaret alışveriş hacmi yaklaşık 242 milyon Amerikan dolarıydı (US) ve takip eden 10 yıl'da 2000 milyar dolara (US) ulaştı. Son olarak, 2010 yılında Türkiye'nin Güney Afrika'ya yönelik ihracatı 369 milyon Amerikan dolarıyken, ithalatı 889 milyon Amerikan doları civarında seyretmekteydi. Güney Afrika'nın Türkiye'ye yaptığı ihracatların toplam hacmini esas olarak sırasıyla %75 ile kömür ve %10 ile altın oluşturmaktadır. 2008 yılında altın ihracatı 638 milyon Amerikan dolarına ulaşmıştı. İhracatın kalan %15'ini makine, otomobil, demir, çelik, kimyasal ürünler ve tarımsal hammaddeler oluşturmaktadır. Diğer bir taraftan, Güney Afrika halkının Türkiye'ye yönelik ilgisi artmaya devam etmektedir. 2007 yılında, 14.000 güney Afrikalı turist Türkiye'yi ziyaret etti ve bu rakam 2009 yılında yaklaşık 25.000'e yükseldi.

Türkiye Devletiyle Güney Afrika Devleti 2011 yılının Ağustos'undan bu yana vize uygulamalarını karşılıklı olarak muaf tutmaya karar verdiler. Bu karar, her iki ülke arasındaki işbirliğinde yeni bir evre oluşturdu. Bu karar aynı zamanda yeni yükselen güçlerin artan işbirliği tarafından belirlenen yeni ilişkileri göstermektedir. Birçok ortak özellik Güney Afrika'yı Türkiye'ye bağlamaktadır: Bu özellikler arasında, ucuz insan gücüne rağmen dünya'daki en dengesiz mal varlığı ve gelir kaynağının dağılımına sahip olmasını sayabiliriz. 2009 yılındaki krizden önce, her iki ülkede on beş yıldan fazla yıllık %5'den fazla büyüme oranı göstermekteydi¹⁸.

Güney Afrika hükümeti, G20 içinde Afrika'nın tek temsilcisi olmakla beraber yakın zamanda yükselen güçler topluluğuna katıldı ve son olarak Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika Ekonomik topluluğuna (BRICS) katılmıştır. Türkiye'ye gelince; G20 üyesi, dünyanın XV. ekonomisi ve büyük canlılığıyla yükselen bir ekonomi olarak dünya sahnesinde yer almaktadır. Bununla birlikte, Türk firmaları Afrika kıtasıyla ve özellikle Güney Afrika'yla bağlantı kurmanın ve ticaret yapmanın önemini çok kısa sürede idrak etti. Bu ülkeler arasındaki yakınlaşma tamamlayıcı ekonomi olarak nitelendirilebilir. Sağlam bir temel

¹⁸Türkiye-Afrika ilişkileri <http://www.tasam.org/documents/ucuncuoturum.pdf> s285, Erişim Tarihi 12.07.2010

sanayi ve gıda yeterliliği sayesinde, Güney Afrika ham madde ve yarı mamul ürünleri ihraç etmektedir. Türkiye ise ucuz işgücü ve Güney Afrika'ya nazaran daha nitelikli işgücüne sahiptir. Güney Afrika metalleri, başta İstanbul ve İzmir bölgeleri olmak üzere Türk kimya sanayisi tarafından dönüştürülmektedir. Aynı zamanda, Küçük ve Orta ölçekli Türk aile şirketleri, Güney Afrika'dan satın alarak pazarlamaya hazır ürüne dönüştürdüğü kömür, metal, altın veya otomobil yedek parçası gibi işlenmiş ürünler ithal etmektedir. İki ekonominin tamamlayıcı özellikleri ticari ilişkilerini geliştirmelerine imkân sağlamıştır.

Ekonomik düşüşlerin dışında, her hükümetin birbirleriyle yakınlaşmasında menfaati vardır. Ankara ve Pretoria; kendi coğrafi bölgelerinde “geleceğin güçleri” olacaktır. Güney Afrika Devleti, ekonomik alanda olduğu gibi diplomatik alanda da “Afrika'nın giriş kapısı” haline gelmek ve ticari platform rolü oynamak istemektedir. Türkiye'nin de benzer bir girişimi vardır. Türkiye, bir yandan Hazar Denizinden Kafkaslar'a diğer taraftan ise Orta Doğu'ya kadar mecburi bir geçiş bölgesinin aracı konumuna gelmek istemektedir. Pragmatik açıdan her iki ülke de Birleşmiş Milletler işleyişinin reformu için ortak bir cephe oluşturmak istemektedirler. Bu husus, Devlet Başkanları arasındaki her görüşmede resmi olarak ele alınmaktadır. Ticari alanda değiş-tokuş edilen malların tamamlayıcılığı, Devlet Başkanlarının karşılıklı olarak ele aldıkları ve özellikle istikrar veya azaltma yoluyla siyasi personelinin yeniden seçilme veya büyük bir sorun olan işsizlik oranının olduğu Güney Afrika'da istihdam yaratma potansiyeli oluşturmaktadır.

Libya dosyası diplomatik açıdan “Türkiye-Güney Afrika çiftine” yeni bir boyut kazandırdı. Farklı tavırlar aldıktan sonra, Ankara ve Pretoria hükümetleri ortak bir hedef için çalıştılar. Bu hedef Muammer Kaddafi'nin ve rejiminin son bulmasının sağlanmasıdır. Türk hükümeti oysa Nisan ayında uluslararası birliğe yol haritası önerdikten sonra 11 Haziran'da Libyalı yöneticilere göç etme garantisi sundu. 2011 yılının Mayıs sonu Güney Afrika Cumhurbaşkanı Jacop Zuma Tripoli'de bulunmaktaydı. Bu strateji, Türk tarafının stratejisi gibi ortaya çıkmadıysa ve Güney Afrika hükümetinin sözcüsü tarafından Afrika Birliğinin aktif diplomasisinin ışığında yerine aldıysa, her iki başkent'te hükümet kaynakları vasıtasıyla tanındılar.

2.2.2 Siyasi Strateji Aracı Olarak Din

Afrika'daki Müslüman Devletlere yönelik dış politika strateji çerçevesinde, din boyutu Ankara stratejinde büyük önem taşımaktadır. Türkiye, Afrika Müslümanları nezdinde ki saygınlığını kullanmak için Osmanlı İmparatorluğu'nun doğrudan varisi olarak pozisyon almaktadır. Başbakan Erdoğan Dakar ziyaretinde, 1915 yılındaki Çanakkale Savaşlarında Osmanlı İmparatorluğuna karşı Fransa için savaşan Senegalli askerlerin yaşam öyküsünü

anlatarak ortak tarihi yeniden canlandırmak istedi. Erdoğan, Ezan sesini duyan Senegalli askerlerin, silahlarını bırakıp namaz kılmaya gittiklerini ve daha sonra Müslüman kardeşlerine karşı savaşımayı reddettiklerini belirtti. Başbakan Erdoğan bu çıkışıyla, Türkiye ile Afrika'daki Müslüman Ülkeler arasındaki ilişkilerde din kimliği unsurunu ön plana çıkarmaktadır.

Türk etkisi aynı zamanda kıtanın 34 ülkesinde az çok her yerde yer alan yüzden fazla Türk okulunun çoğalmasıyla kendini göstermektedir. Bu okullar, geleceğin Türkçe konuşan ve Türk sever muhataplarını yetiştirmeye imkân sağlamaktadır. Bu okulların birçoğu, eğitimleri çerçevesinde din boyutuna özel önem vermektedir.

Tuskon'nun milliyetçi ve aşırı dinci iş adamlarının Fethullah Gülen cemaatiyle kurduğu ilişkiler bu endişelere ayrıca destek vermektedir. Bu eğilim, yandaşlarının yoğun seferberliğinden sonra, *Foreign Policy et Prospect* dergisi tarafından 2008 yılında “yılın en etkili düşünürü” seçilen Türk din filozofunun adını taşımaktadır. İmparatorluğu; insani dernekler, vakıflar ve medya'dan oluşmaktadır. Genel eğitimlerinin kalitesiyle ün kazanmış ve “Global İmam” tarafından kurulan bu okullar, Afrika'nın dokuz ülkesinde on üç bin çocuk ve ergene eğitim sağlamaktadır. Bu kurumlar genellikle karşılığında adres defterlerinden yararlanan Türk firmaları tarafından desteklenmekte. Öyle ki, idari sorumlu ve eğitimciler dil ve kültürü öğrenerek yerel firmalarda yer almaktadırlar.

Bununla Birlikte, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) Madagaskar ve Rwanda gibi Müslümanların azınlıkta olduğu birçok ülkede yer aldığını belirtmek gerekmektedir. TİKA'nın Müslümanların azınlıkta olduğu ülkelerde baş göstermesi, Türkiye'nin Türk İslam anlayışının batılı değerlerle bağdaştığını ve Afrika'da yatırım yapan diğer ülkelere göre daha radikal bir alternatif çözüm sunduğunu kanıtlamak istemektedir.

Türkiye stratejik konumuyla, uluslararası ilişkilerde gerçek bir model olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla Birlikte, Türkiye ile Güney Afrika arasındaki ikili ilişkileri çerçevesinde, iki ülke de stratejik ihtiyaçlarını karşılayan siyasi ve ekonomik ilişkiler kurdular. Güney Afrika ile Türkiye arasındaki bu ilişkiler ekonomik tamamlayıcılık ilkesine dayanmaktadır. Türkiye Devleti, Güney Afrika'nın jeostratejik konumundan yararlanarak, Pretoria'yı Afrika'ya giriş kapısı yapmayı amaçlamaktadır. “Arap Baharından” hemen sonra Kuzey Afrika'da arabulucu ve Suriye çatışmasında doğrudan muhatap olan Ankara hükümeti, Batılı güçler (Avrupa Birliği ve Amerika) ve Doğu güçleri (Çin, Hindistan) arasında, Truva atı gibi siyasi alanda başka bir ülkenin içişlerine karışmama ilkesini temel

olarak ve ekonomik ilişkilerde “kazan-kazan” anlayışıyla kendisini 3. güç olarak nitelendirerek Sahra altı Afrika’ında benzer bir rol oynamayı amaçlamaktadır¹⁹

¹⁹Bkz. N. Hazar, Küreselleşme Sürecinde Türkiye Afrika İlişkileri, Yeni Türkiye Yayınları, Şubat 2003, s. 111;

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE İLE AFRIKA ARASINDAKİ İKİLİ İLİŞKİLERDE İNCELEME MODELİ OLARAK SENEGAL DEVLETİ

Afrika'nın kapısında yer alan ve alt bölgesinin istikrarlı ülkelerinden biri olan Senegal Devleti; Batı Afrika'da Türkiye Cumhuriyeti için birinci sınıf ortak konumundadır. Avrupa'nın altıncı Dünya'nın on beşinci ekonomik gücü haline gelerek ekonomik önem kazanan Türkiye Devleti, Senegal için ekonomik kalkınma modeli haline dönüşmüştür. Ekonomi kalkınma işbirliğinde siyasi açıdan birçok alana yayılan Dakar ile Ankara arasındaki ekonomik ve diplomatik ilişkilerin kalkınmasına bu bağlamda tanık olacağız. Afrika'daki ana rakibi olan Çin gibi yükselen güçler tarafından sahada geride bırakılan Türkiye Devleti, Senegal'in siyasi ve ekonomik arenasında kendisine iyi kötü yer bulmaya çalışmaktadır.

Bununla birlikte, Türkiye ile Senegal arasındaki ilişkiler, iki ülke arasında ticari alandaki alışverişler ekonomik açıdan güçlü bir boyutta artmasıyla kendini göstermektedir. Ankara hükümeti, Senegal'e yönelik dış politika açılımında, ürünlerini elden çıkarmak (satmak) için pazar arayarak ticari alandaki alışverişlere güvenmektedir. Senegal yetkililerine gelince, Türkiye'nin Senegal'e yönelik bu ekonomi siyasetine sıcak bakmaktadır. Jeo-ekonominin yeni yapılanmasındaki gerçekler²⁰, Senegal Devletini ilişkilerindeki uzun süreli sonuçları dikkate alarak Türkiye ile ilişkilerini yeniden değerlendirmeye itmektedir. Bu kapsamda, Türkiye ile Senegal ilişkilerine analitik açıdan göz atmaya çalışacağız.

3.1 Türkiye ile Senegal Arasındaki İkili İşbirliği

Senegal Devleti birkaç yıldır Çin, Brezilya, Güney Kore ve son olarak Türkiye gibi yeni aktörlerin topraklarında yer aldığının farkına varmaktadır. Senegal Devleti, yükselen bu ülkeler için stratejik bir müttefik haline gelmiştir. Türkiye, Senegal nezdinde itibara sahip olan ve aynı zamanda tüm kıtada işine yarayan özel bir strateji kabul ederek diğer güçlü ülkelerden ayrılması sebep olmuştur. Mamafih, Türkiye ile Senegal arasındaki yakınlaşma ekonomik, siyasi veya kültürel sivil toplum aktörlerini de kapsayan siyasi bir iradedir. Bu yakınlaşmayı, Türkiye'nin Afrika kıtası sahnesindeki yerini yeniden belirlemesine imkân sağlayacak bir hareketlilik olarak sınıflandırabiliriz.

²⁰“Türkiye-Afrika İlişkileri”, **Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi**, 02 Ekim, 2011, (Erişim) <http://mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>.

3.1.1 İşbirliği Boyutu

Senegal Devleti, Türkiye'nin güçlü ekonomik ve diplomatik ilişkilerinin bulunduğu birinci ideal-tip grup'ta yer almaktadır. Bu resmi ilişkiler, Senegal'in bağımsızlığını kazanmasından bu yana ve Türkiye Cumhuriyeti Dakar Büyükelçiliğinin açılmasıyla birlikte kurulmuştur. O zamandan bu yana, pek çok alanda işbirliği anlaşmaları yapan iki ülke arasındaki alışverişler çok gelişmiştir. Dakar; Türkiye'nin Afrika'ya yönelik dış politikasında, Türk Hükümeti'nin Afrika'ya açılması için bir kapı ve bir ayak niteliği taşımaktadır. Bu açılım politikası çerçevesinde, Senegal ve Türkiye ilişkilerinin iyi işlemesi için bir iş konseyi kurulmasına karar vermelilerdir. Bu konsey, işbirliğine göre iki ülkenin her birinin beklentilerini tespit etmeye imkân sağlayarak iki ülke arasındaki ticari alandaki alışverişler için düzenleme kurumu olmayı sürdürebilir.

Siyasi açıdan, komşu çevrelerinde demokratik referans model olarak gösterilen Senegal ve Türkiye'nin ortak noktaları bulunmaktadır. Bu birliktelik noktası, her iki ülkenin ekonomik ve siyasi açıdan kurmayı amaçladığı ilişkilerde önemli bir faktördür. Öyle ki, Türkiye Devleti ile Senegal Devleti ticari alanda alışverişlere yönelik ikili işbirliği ortaklığı kurmuşlardır. Fakat eğitim, sağlık ve ulaşım sektörleri gibi sektörlerin Senegal ile Türkiye arasındaki bu işbirliğinin bir parçası olduğunu belirtmek gerekmektedir²¹. Başbakan Erdoğan'a bakan, milletvekili ve bürokratların yanı sıra kalabalık bir işadamları grubu eşlik etti ve MÜSİAD, TİM ve TUSKON öncülüğünde iş forumları düzenlendi. Bunun verdiği siyasi mesajlar, yapılan anlaşmalar, ekonomik projeler ve yatırım fırsatları, Türkiye'nin Senegal kıtasına giderek daha fazla önem vereceğini gösteriyor²². Bu hem Türk dış politikasının çeşitlenmesinin ve farklı jeostratejik havzalarda derinlik kazanmasının hem de Senegal'nın 21'inci yüzyılda artan öneminin bir tezahürüdür.

Türk yatırımcıların Çinlilerden sonra ikinci sırada olması hasebiyle, eşit bir ortaklık stratejisi oluşturma ve düzenleme fikri Senegalli yetkililere göre daha fazla gereklidir. Senegal Devleti, bu duruma göre kazancını en yüksek noktaya taşımaya ve batılı ortaklarla yaptığı hataları tekrarlamamaya çalışmalıdır. Eşit ortaklık stratejisinin hazırlanmasında, Senegal Devleti Türkiye'nin genel anlamıyla Afrika'ya özellikle de Senegal'e dönmesinde işin içinde çıkarı olduğu için olduğunu anlamalıdır. O halde, Senegal Devletinin de işin yönelimlerine göre hareket ettirilen basit diplomatik bir piyon olmanın önüne geçmeli ve aynı zamanda bu ikili işbirliğinde payını aramalıdır. Ayrıca, Afrika Devletlerinin birçoğu gibi; Senegal ile Türkiye'nin de ticari bağlar ve ekonomik faaliyetler kurmaya niyetlerinin

²¹Mbabia Oliver, « Ankara en Afrique : stratégies d'expansion », Outre-Terre, 2011/3 n° 29, p. 107-119.

²²Ufuk Tepebaş, "Türkiye'nin Afrika Açılımı ve Türkiye Afrika İşbirliği Zirvesi", TASAM İnternet Sitesi, <http://www.tasam.org/index.php?altid=2515>

olduğunu belirtmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, Dakar ve Ankara her iki ülkenin yararına olacak şekilde ikili işbirliği için taahhütte bulundular.

Dışişleri yetkililerinin Zaman'a verdiği bilgiye göre İstanbul'daki toplantıda bakanlar 2008'den bu yana hedeflerin ne kadar hayata geçirilip geçirilemediğini gözden geçirecek. Eksikler ve muhtemel işbirliği alanları masaya yatırılacak. Amaç, ilişkileri daha da geliştirmek. Kısa vadede Afrika ülkeleri dünya ekonomisinde geniş yer tutmasa da Türkiye daha uzun vadeli düşünüyor. İstanbul'daki zirve, Afrika ülkelerine Türkiye'nin samimiyetini ve kararlılığını gösterecek. Ayrıca bu işbirliğinin kalıcı hale gelmesi için gerekli kurumsal mekanizmaların oluşturulmasına imkân tanıyacak.

Türk Kızılayı'nın sağlık, Milli Eğitim Bakanlığı'nın eğitim alanında Senegal'a sağlamış oldukları destekler, karşılıklı ilişkilerin gelişimi açısından gereklilik arz eden diğer konulardır. Bu kapsamda özellikle kültürel ilişkilere de ağırlık verilmesi gerekmekte, bu anlamda gerek Sivil Toplum Kuruluşlarına gerekse medyaya önemli sorumluluklar düşmektedir. THY'nin önümüzdeki süreçte kıtaya sefer sayılarını arttırması da ticaret hacmimizin gelişimi açısından önem arz eden bir diğer konudur. Resmi kurumlar, iş dünyası ve sivil toplum arasında yakın bir ortaklığın tesis edilmesi; kalkınma, güvenlik ve insan hakları alanlarında hedeflere ulaşılması açısından gereklilik ve zorunluluk arz eden hususların başında gelmektedir.

Türkiye ile Senegal arasındaki ekonomik, siyasi ve sosyo- kültürel ilişkilerin gelişiminde söz konusu aktörler arasındaki bağların güçlendirilmesi öncelikli konular arasında yer almaktadır.

Senegalliler Türkiye'yi küresel emperyalizmin aktörlerinden biri olmadığı için kendilerine yakın görmektedirler. Bundan dolayı da Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliği için rekor sayıyla Türkiye'yi desteklemişlerdir. Türkiye'nin Senegal'da sömürgecilik yapmadığını bildikleri için bu desteği vermektedirler. Türkiye'de ileri derecede teknolojinin Senegal'de ise kaynak ve insan gücünün bulunduğunu belirtmektedirler.

Son dönemde dünya ekonomisindeki durgunluk nedeniyle dış ticaret hacmimizde yaşanan düşüşler karşısında ise umutsuzluğa düşülmemesi gerektiğini de vurgulamak gerekmektedir. Karşılıklı güven ve anlayış çerçevesinde, birliktelik içerisinde uyumlu adımların atılması, Türkiye ile Senegal arasındaki çok taraflı ilişkilerin gelişmesini de beraberinde getirecektir.

Türkiye'nin Senegal ile 2000'li yılların ortalarından itibaren stratejik ortaklık çerçevesinde uygulamakta olduğu kararlı ve sistematik politikaların toplumlar nezdinde daha etkin sonuçlar vermesi, ortak platformlarda bir araya gelmek suretiyle resmi kurumlarla iş dünyası ve sivil toplum arasındaki bağların güçlendirilmesi ile mümkün olacaktır.

Son beş yılı aşkın bir dönemde Senegal'in istikrarlı olarak ifade edilebilecek büyüme oranları yakaladığı, dış yardımlardan ve yatırımlardan elde ettiği kazançlarını arttırdığı bilinmektedir. Söz konusu gelişmelere bakıldığında kıtadaki kısmi iyileşmeden söz etmek mümkün olmakla birlikte bu gelişmelerin yoksulluğun azaltılmasında ve dünya ekonomisi ile bütünleşmede sınırlı bir etki yaptığı görülmektedir.

Senegal, Türkiye'nin de son dönemde ilişkilerine özel ehemmiyet verdiği bir kıta olup bunu çok taraflı dış politika anlayışımızın önemli bir göstergesi olarak kabul etmek mümkündür. Türkiye, gelişmiş sanayisi ve nitelikli işgücünün yanı sıra uluslararası piyasadaki deneyimi sayesinde Senegal ile ilişkilerini geliştirme hususunda kayda değer çabalar sarfetmektedir. Bu doğrultuda, kıtadaki partnerlerimizle karşılıklı ticaret hacmimizin artırılması ve yeni partnerler ile de söz konusu bağlantıların geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Öte yandan, Senegal'in sanayileşmeye yönelik politikalarının başarıya ulaşabilmesi, şüphesiz ekonomik dönüşümü sağlayabilmesi ve ürün çeşitliliğini arttırabilmesi ile doğrudan ilintilidir. Ancak bunun önünde bir takım engellerin de bulunduğu açıktır. Özellikle kıtanın günümüzde sahip olduğu mukayeseli üstünlükler, küresel rekabette daha az önem arz etmekte ve bu nedenle ürün çeşitliliğinin arttırılması zorunluluğu bulunmaktadır. Öte yandan teknoloji alanındaki planlama, kalkınma sürecinde en çok ihmal edilen konuların başında gelirken, son dönemde en çok önem verilen konulardan biri olarak göze çarpmaktadır.

3.1.1.1 Yardım Desteği

Türkiye son yedi-sekiz yıldan bu yana, Afrika ülkeleri ile ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirebilmek için önemli adımlar atmıştır. Ekonomik reformlarla ilgili olarak bazı ülkelere destek vermeye de başlamıştır. Bu ülkeler'den birisi Senegaldir. Aslında, Türkiye'nin çeşitli sektörlerde rekabet gücünü geliştirerek bölgedeki yatırımlarını arttırması ve deneyimli olduğu alanlarda Afrika ülkelerine teknik yardım desteği sağlaması söz konusu ticari ilişkilerin geliştirilmesi noktasında önem arz eden konuların başında gelmektedir.

Senegal'de yıllardır devam eden kuraklık ve açlıkla mücadelede Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) gibi devletin resmi organizasyonları ve yardım kuruluşları faal bir şekilde çalışmaktadırlar. TİKA Senegal'de çeşitli yardımlarda bulunulmuştur ve bazı yeniden inşasında önemli roller üstlenilmiştir. Bunda devletin yanı sıra özel şirketler ve Senegal-Türkiye arasında önemli bir köprü konumunda olan Türkiye'den insanların gidip açtığı okullardır. Bu açılım sadece ekonomide değil uluslararası ilişkilerde de Türkiye'ye önemli destekler sağlamıştır. Bunun neticesinde 2008 yılında Birleşmiş Milletler

Genel Kurulu'nda yapılan oylamada Türkiye 2009-2010 yılları için Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine seçilmiştir.

Türkiye, kıtaya yönelik ekonomik ve teknik yardımlarını Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) aracılığıyla yapmaktadır. Senegal'de kurulan ofisler aracılığıyla çeşitli insani yardımların ve altyapı projelerinin finansmanı karşılanmakta ve bu projelerin uygulanmasına çalışılmaktadır.

SAGA'daki üçüncü ofisi 2007 yılı başında Dakar'da faaliyete başlayan Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA), bugüne kadar 37 Afrika ülkesinde proje gerçekleştirmiştir. Kamu kurumlarımızın SAGA ülkelerine yönelik kalkınma yardımları 2009 yılı itibarıyla 43,729 milyon ABD Doları düzeyindedir. STK'lar tarafından da aynı yıl yapılan 52,608 milyon ABD Doları değerindeki yardımlar da dikkate alındığında, toplam yardımlarının 2009 yılında 97 milyon ABD Dolarına ulaşmıştır. Türk Havayolları Afrika kıtasında 17 noktaya direkt uçuş sağlamaktadır.

Bu bağlamda bölgeye yönelik olarak yumuşak güç unsurları ile yeni bir açılım hamlesi başlatan Türkiye, özellikle eğitim, sağlık, alt yapı vb. insani alanlarda ortaya koyduğu faaliyetler ile birlikte, Senegal'deki varlığını güçlendirmek istemektedir. Aynı şekilde Senegal'de bugün itibarıyla Türkiye'nin teknik ve ekonomik gelişmişliğinden ve tecrübelerinden faydalanmayı tercih etmektedir.

Başta ABD, AB ülkeleri, Japonya, Çin ve Hindistan olmak üzere birçok ülkenin Senegal'e artan yoğun ilgisi, hiç kuşkusuz Türkiye açısından bir takım zorluklara yol açacak olsa da, küresel bazlı yeniden yapılanma ve denge arayışları Türkiye açısından bir takım fırsatları da beraberinde getirmektedir.

Kalkınma yardımları konusunda da Senegal'e öncelik verilmesi gerekmekte ve Türkiye'nin bölgeye yönelik resmi kalkınma yardımları, günümüz itibarıyla yetersiz olsa da artış eğilimindedir. Bu yardımların, önümüzdeki süreçte istikrarlı bir biçimde artış göstermesi, kıta ülkelerinde yaşam standardının gelişimine, yoksulluğun azaltılmasına ve sürdürülebilir kalkınmanın yakalanmasına da katkıda bulunacaktır. TİKA'nın Afrika'da gerçekleştirdiği projeler; ekonomik ve sosyal altyapının gelişmesi, kültürel işbirliği ve iletişimin geliştirilmesi, insani yardımlara destek sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Bu girişimlerin sonucunda daha önce de ifade edildiği gibi Türkiye'nin 12 Nisan 2005'de Afrika Birliği'nde gözlemci ülke statüsü kazandığı unutulmamalıdır.

3.2 Öğrenim Bursları

2000 yılından bu yana Afrika ülkelerinden 2000'i aşkın öğrenciye yükseköğrenim bursu tahsis edilmiştir. 2010-2011 öğretim yılında 390 öğrenciye lisans, lisansüstü, araştırma

ve dil bursu imkânı tanınmıştır. Dışişleri Bakanlığımızın Diploması Akademisi tarafından 1992 yılından bu yana düzenlenen “Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programı”na ise bugüne kadar Afrika ülkelerinden yaklaşık 100 diplomat katılmıştır

Bu bağlamda, Türk Devleti; Türkiye ile Senegal arasındaki ikili ilişkiler çerçevesinde, Türk üniversitelerinde öğrenimlerini sürdürmeleri için başta Senegalli öğrenciler olmak üzere Afrikalı öğrencilere git gide daha fazla burs vermektedir. Burslarla ilgili olarak elimizde mevcut veriler yoktur, ancak birçok kaynak Türk Hükümetinin verdiği bursların miktarının öneminden bahsetmektedir. Türk Hükümeti, bu ülkelere yaklaşmak için ilk ekonomik ve siyasi piyonunu harekete geçirdikten sonra, Afrikalı öğrencileri Türkiye’ye yaklaştırmak için burslar verdi. Başka bir kaynak ise Afrikalı öğrencilerin Türkiye’de kısa bir sürede yeterli kalabalığa ulaştığını göstermektedir. “Facebook’ta” kurulan Türkiye’deki Afrikalı Öğrenciler Derneği grubu (TASU, Turkish African Student Union) 9 Haziran 2012 tarihinde ilk resmi toplantısını düzenledi. Bu derneğin varlığı birçok şeyi gözler önüne sermektedir. İlk olarak, bu derneğin var olması Afrikalı öğrencilerin organize olması ve toplanmasının kanıtıdır. Bu öğrenciler, resmi bir kadro oluşturmak için yeterli üyeye sahip belli bir topluluğu kapsamaktadır. Grubun ilk resmi toplantısı 2012 yılının Haziran ayında gerçekleşti ve derneğin internet sitesi şu anda yapım aşamasındadır. Dernek yakın zaman önce kuruldu ve şekil alarak kısa bir süre içerisinde daha önemli hale gelmektedir. Tüm bunlar, Türkiye’deki Afrikalı öğrencilerin yakın geçmişte organize olmaları için yeterince kalabalık olduğunu dolaylı biçimde göstermektedir. Bu dernek, her Afrika ülkesi öğrenci derneklerinin birleşmesinden oluşmaktadır.

Bu öğrenim bursları Erasmus gibi değişim bursları değildir. Bu burslar; bir lisans dönemi yani 4 yıllık bir dönem ya da master dönemi yani 2 yıllık bir dönem için öngörülmüştür. Sonuç olarak, öğrenciler uzun yıllar Türkiye’de yaşamaktadırlar. Ancak, üniversite’ye girmeden önce, öğrenciler bir yıl süreyle TÖMER’de ders görmek zorundadırlar. Bu bir yıl Türk dilini öğrenme süresidir. Öğrenciler tamamıyla bu dilin öğrenimine odaklı dersler alırlar. Gelen öğrenciler yalnızca türkçe dilini öğreniyor ve Türk öğrencilerle beraber kalıyorlar. Öğrenciler tamamıyla Türk kültürüyle yoğrulmaktalar. Tüm Afrikalı öğrenciler gibi Senegalli öğrenciler de aslında iki ülke arasındaki işbirliğini güçlendirmeyi amaçlayan birer nöbetçi ve kültürel bağların temelidirler. Başka bir deyişle, Türk-Afrika ilişkilerinin gelecekteki temel taşlarıdır.

Ankara son yıllarda daha çok eğitim alanında Senegal ile işbirliğini tercih ediyor. Şu anda Ankara’nın Senegal’deki etkinliği geniştir. Ekonomik alanda yatırım durmadan artıyor. Özellikle, ticarete alışveriş alanında ilişkiler güçleniyor. Ocak 2013 tarihinde Başbakan

R.T.Erdoğan Senegal'e gezi yaptı. Bu gibi geziler artık bazı büyük devletlerin endişesine neden oldu.

Fransa, Ankara'nın Senegal'deki aktifliğine kıskançlıkla yaklaşıyorlar. Paris için Türkiye'den önce ABD, Çin ve Rusya'nın Afrika'da nüfuzlarının artması önem taşımaktadır. Fakat Fransa üç yönde mücadeleye zorlanıyor. Öte yandan, Türkiye'nin bu kıtadaki faaliyetlerinin güçlenmesi ek sorunlar yaratmıştır.

3.3 Ticari Alandaki Alışverişler

Türkiye'nin Afrika'ya ve özellikle de Senegal'e yerleşme stratejisi, yeni sınıf Türk girişimcisi için ilgi çekici bir pazar olmasından dolayı ekonomik nedenlidir. Afrika, hammadde bakımından zengin bir kıtadır. Bu kıta, kaynaklarından dolayı gelişmiş ülkelerin her daim ilgisini çekmiştir. Ancak, Türkiye'nin Senegal'de ilgisini çeken başlıca kaynak hammaddeleri değildir. Senegal Devleti aslında pazara erişim olan başka bir önemli ekonomik perspektifi yansıtmaktadır. Öyle ki, Türkiye ile Senegal arasındaki ekonomik ilişkiler, son yıllarda önemli ölçüde yükselme gösteren ticari alandaki alışverişler üzerine yoğunlaşmıştır.

3.3.1 Ticaret ve Yatırım

Afrika'nın her geçen gün artan ticaret hacmi yatırım yapmak için Avrupa ve ABD'ye göre tehlikeli olsa da Türkiye bu riski göze almalıdır. Örneğin birçok Uzak Doğu ülkesi son yıllarda Afrika'ya önemli yatırımlar yapması aslında Afrika'nın ticarete açık önemli bir yer olduğunu göstermektedir. 1998'de başlayan süreç 2003 yılında "Afrika Ülkeleri Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi" kabul edilerek ekonomik ilişkilerin daha hızlı yol almasını sağlamıştır. Tüm bu gelişmelerden sonra alınan verim ve Türkiye'nin giderek yükselen dış ticaret hacmi bu iki eski coğrafyanın birbirine daha da yaklaşmasını sağlamıştır. 2005 senesinde, hükümetin 2005 yılını 'Afrika Yılı' ilan etmesi ve aynı yıl Türkiye'nin Afrika Birliği'nden gözlemci üye statüsü kazanması diğer önemli gelişmeler olmuştur. Türkiye'nin özellikle son yıllarda Sahra Altı Afrika'sına inerek bu ülkelerde bir çok elçilik ve temsilciler açması ve devlet yetkililerinin karşılıklı ziyaretlerinde bir çok olumlu adım atılmıştır. Açılan elçilikler ve yapılan ziyaretler Türkiye'nin o ülke hakkında sosyo-ekonomik bilgi edinmesine ve o ülke ile uluslararası arenada iyi ilişkiler kurmasına olanaklar sağlamıştır.

Ticari olarak birçok avantajı barındıran Afrika, aynı zamanda bazı konularda uluslararası platformda destek bulabileceği ülkeler grubu anlamına gelmektedir. Bunun bir örneği Afrika ülkelerinin büyük bir kısmından destek aldığı BM Güvenlik Konseyi üyelik seçimlerinde görülmüştür. Afrika ülkelerinin Türkiye'den beklentisi ise İslami Konferans

Örgütü, UNDP gibi uluslararası platformlarda Afrika'yı ilgilendiren konularda daha aktif olması ve kıtanın ihtiyaçlarının dikkate alan bir tutum izlemesidir²³.

Senegal son on yılda altyapı, yatırım ve ticaret alanlarında önemli hamleler yaptı. Böylece, Türkiye Senegal konusunda büyük bir hamle yaptı ve unutulmaya terk edilmiş Afrika halkına yardım için uluslararası bir kampanya başlattı. Türkiye ile Senegal arasındaki ticari alandaki alışverişler 2010 yılında 85 milyon Amerikan dolarına ulaşmış olmasına karşın 2012 yılında bu rakam 140 milyon Amerikan dolarına ulaşmıştı. Bu rakamlar bize Türkiye'nin Senegal'e karşı artan ilgisini göstermektedir. Dünya'nın 15. ekonomik gücü haline gelen Türkiye; Türk yatırımcılarını Senegal'e çekerek Sahra altı Afrika'sının ülkeleriyle bağlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Bunun yanı sıra, bu ekonomik atılıma karşı, Senegal ekonomi operatörleri, büyük ölçüde Türkiye'nin lehine yönelen iki ülke arasındaki alışverişlerin ticaret dengesindeki dengesizlikten endişe duymaktadırlar. 2011 yılındaki bir raporun sonuçlarına göre, Senegal Devleti Türkiye'ye 2 milyar FCFA satış yaptığı dönemde Türkiye Senegal'e 50 milyar FCFA satış yapmıştır. Bu rakamlar, Türkiye ile Senegal arasındaki ticari alandaki alışverişlerin ticari dengesindeki dengesizlik durumunu doğrulamaktadır. Türkiye, Senegal'e ithal ettiğinden daha fazla ithal etmektedir. Senegal'in Türk ortağına göre ekonomik durumu göz önüne alındığında, bu durum pek de Senegal'in lehine işliyormuş gibi görünmemektedir.

Bununla birlikte, Senegal'in Türkiye için Avrupa pazarlarına alternatif geçici bir pazar olmadığını bunun aksine daimi bir ihraç durağı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bunun yanı sıra, Avrupa günümüzde kötü bir ekonomiye, yüksek işsizlik oranlarına ve aynı zamanda Yunan krizine sahiptir. Avrupa, iyi bir ekonomiye, genç bir nüfusa ve iyi bir büyüme oranına sahip Türkiye için çekiciliğini yitirmiştir. O halde, Afrika pazarları bu duruma alternatif bir çözüm gibi görünmekte ve Senegal Devleti de bu politikada hedef ülkeler arasında yer almaktadır. Böylece, kalkınmaya destek politikası adı altında toplanan Türk yatırım politikası, küçük çaptaki işadamlarını memnun eden fakat çok derin görünmeyen alanlarda Senegal'e yatırım yapmaktadır. Bu yatırımlar, Türk işadamları için önemli olup, Senegal topraklarına uzun süreli yatırım tasarlayan uzun vadeli yatırımlar olduğunun kanıtıdır. Tüm bunlar, Türkiye'nin Senegal'e yönelik yaptığı insani yardım ve gelişimine destekte yapmış olduğu büyük gayretin göstergesidir. Türkiye'nin Senegal'deki ekonomik şartlarının iyiliği, AKP tarafından yürütülen ekonomik politikanın başarısının meyvesi olup, aynı zamanda AKP'ye ideoloji olarak yakın olan ve TUSKON işveren konfederasyonu bünyesinde temsil edilen Anadolu'nun Aslanları olarak adlandırılan yeni sınıf girişimcilerin başarısıdır.

²³“Fırsatlar ve Öncelikler İkileminde Afrika” <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=1556>Erişim Tarihi: 12.07.2010

Türkiye'nin bölgeye yakınlaşmasının nedenlerini ekonomik özelliklerde ve siyasi konjonktürde aramak mümkündür. Türkiye, başta inşaat sektörü olmak üzere birçok alan için büyük bir pazar oluşturan Afrika ile ekonomik ilişkilerini arttırmak istemektedir. Nitekim tüm Afrika ülkeleriyle ticaret hacmi 2005'te 9 milyar civarındayken bu rakam 2009'da 15,876 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Bunun içinde SAGA (Sahra Altı Afrika Ülkeleri) ülkelerinin payı da benzer biçimde artış gösterir. Bunun bir örneği Senegaldir. Öyle ki 2000 yılında 742 milyon dolar olan ticaret hacmi 2005 yılında 3 milyar, 2008 yılında ise 5,7 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Ancak son küresel ekonomik krizden olumsuz etkilenerek 2009 yılında 4,88 milyar dolar seviyesinde kalmıştır²⁴.

Türkiye, Senegal'de yatırım ve ticari ilişkilerini geliştirebileceği önemli fırsatlara sahiptir. Bununla ilgili olarak, Senegal ile ticaret hacminin ve ekonomik işbirliği imkânlarının geliştirilmesi kararı alınmış ve bu karar başarıyla uygulanmıştır. Örneğin Senegal dahil Sahra Altı Afrika ile yapılan ticareti 2000 yılında 742 milyon dolar seviyesindeyken, bu miktar 2008 itibarıyla 6 milyar dolara yükselmiştir.²⁵ Türkiye'nin sanayi ve dış ticaret altyapısı, Senegal ekonomilerini tamamlayıcı özellikler taşımakla birlikte Senegal'in çok sayıdaki Türk KOBİ'si açısından hedef pazarlardan biri konumunda bulunduğunu ifade etmek mümkündür.

Ankara'nın Senegal politikası sistemli, tutarlı ve stratejik mahiyettedir. Bununla ilgili düşünce kuruluşlarının geniş tahlilleri mevcuttur. Henüz 1998 yılında Ankara Dakar ile ilgili faaliyet planı yapmış. 2005 yılından ise onun aktif biçimde uygulanması aşaması başladı. Ekonomik, kültürel ve insani alanlarda Türkiye Senegal ile işbirliğini hayli güçlendirmiştir. Şu anda Ankara ile Çin ve Fransa, arasında gergin mücadele gidiyor. Burada en çok Pekin'in şansının yüksek olduğu vurgulanıyor.

3.3.2 TUSKON'dan Ticaret Köprüsü

Dışişleri yetkililerinin Zaman'a verdiği bilgiye göre İstanbul'daki toplantıda bakanlar 2008'den bu yana hedeflerin ne kadar hayata geçirilip geçirilemediğini gözden geçirecek. Eksikler ve muhtemel işbirliği alanları masaya yatırılacak. Amaç, ilişkileri daha da geliştirmek. Kısa vadede Afrika ülkeleri dünya ekonomisinde geniş yer tutmasa da Türkiye daha uzun vadeli düşünüyor. İstanbul'daki zirve, Afrika ülkelerine Türkiye'nin samimiyetini ve kararlılığını gösterecek. Ayrıca bu işbirliğinin kalıcı hale gelmesi için gerekli kurumsal mekanizmaların oluşturmaya imkân tanıyacak. Zirve sadece diplomatik görüşmelerle sınırlı kalmayacak. Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu (TUSKON) da aynı

²⁴Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi: "Türkiye- Afrika İlişkileri" <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa> Erişim tarihi 13.07.2010

²⁵"Dış Ticaret İstatistikleri", **Ekonomi Bakanlığı İnternet Sitesi**, (Erişim)

<http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=5¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5809>, 2 Ekim, 2011.

tarikhlerde İstanbul'da "Türkiye-Afrika Dış Ticaret Köprüsü"nın 7. ayağına düzenleyecek. Programa yüzlerce Afrikalı işadami gelerek Türk işadamlarıyla buluşacak. Zirve akşamı düzenlenecek yemeğe Türk ve Afrikalı bakanların yanı sıra üst düzey işadamları da katılacak. Önceki zirvelerde milyonlarca dolarlık iş hacminin temelleri atılmıştı.

Türkiye Sanayiciler ve İş adamları Konfederasyonu (TUSKON), 2005 yılında kurulmuş, günümüzde 30 000 firma ve 150 yerel ticaret kuruluşu barındıran bir örgüttür²⁶. Yeni kurulmuş olmasına rağmen, bu konfederasyon Afrika kıtasıyla ekonomik yakınlaşma konusunda öncülük yapmaktadır. Bu işveren sendikasının 2006 yılından beri neredeyse her yıl düzenlediği Türkiye-Afrika ticaret köprüleri, Afrika'yla ilişkilerde kalıcı bir ivme ve somut bir şekilde katkı sağladı. Bu adım, Türkiye ile başta Senegal olmak üzere Afrika ülkelerinin ilk somut yakınlaşmasıdır. Bundan önce, her iki tarafta da sembolik keşifler veya hükümet açıklamaları yapılmıştı. Ancak, global açıdan somut hiçbir girişimde bulunulmamıştı. Girişimler, Türk ve Afrikalı İşadamlarının Buluşması adı altındaki bu forumla başladı. Bu toplantılar aslında Türk ve Afrikalı işadamlarının her biri için ülke ihtiyaçlarını ve yatırım olanaklarını tanıma ve işbirliği projelerine imza atma açısından bir fırsat niteliği taşımaktadır. İlk ticaret zirvesi 2006 yılının Mayıs ayında 1500 Türk işadaminin, 31 farklı ülkeden gelen 20 Bakanın ve 500 Afrikalı işadaminin katılımıyla İstanbul'da gerçekleşmiştir. Bu zirvenin başarılı olması, 2007'de yılında düzenlenen ve 26 Bakan eşliğinde 39 ülkeden gelen Afrikalı ekonomik temsilcilerin toplanmasıyla katılımda artışa neden olmuştur. 2008 yılında gerçekleşen son zirve; Afrika'nın on iki farklı ülkesinden gelen 1000 şirket müdürü, Afrika'nın 45 ülkesinin temsilcileri ve 2600 Türk işadami ile çok daha yoğun bir katılıma ev sahipliği yapmıştır.

Türkiye-Senegal işbirliği ortaklığı, gelecekteki yakınlaşmaların uygulama aracıdır. Bu işbirliği, Türkiye için Senegal'de tüm alanlarda yatırım yapmasına ilişkin iradesinin kanıtı olacaktır. Günümüzde tüm büyük inşaat projeleri Türk firmalarının ellerinde yer almaktadır. Senegal ile başlatılan ilişkilerin başarısı, on yıldan beri Ankara ile Dakar arasındaki ticari alandaki alışverişlerin yükselmesinin büyüklüğüyle algılanabilir. Bu alışverişlerin gelişimi bir hayli etkileyici olmakla birlikte, ancak genel anlamda güney ülkeleri arasındaki ticaretin artmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra, Senegal'in Brezilya ve Çin gibi ülkelerle ticari alandaki alışverişlerindeki artışları da gözlemlenebilir. Lakin konuyla ilişkili olarak asıl ticari alışverişlerin büyüklüğü dikkat çekmektedir. Tüm bunlar, Senegal ve Afrika'nın önemli ticari ortağı olarak hızlı bir şekilde yer almayı başaran Türkiye'nin hedeflerine ulaştığını göstermektedir. Türkiye Senegal ile ilgili mevzularda çalışmaların az olmasından dolayı daha

²⁶ Özcan Mehmet, Akgun Birol « Turkey's opening to Africa », Journal of Modern Studies, 48, 4 (november 2010) pp.525-546, Cambridge University Press

geniş ve çeşitli perspektiflerden bakış aıları ve görüşler dile getirilememektedir. Türkiye, Senegal ile tamamıyla olmamakla birlikte ortak bir tarihe, dine ve siyasi geçmişe sahiptir.

SONUÇ

Gelişen teknolojiyle ve o oranda büyüyen rekabet piyasasıyla dünyanın bütün ülkeleri birbirleriyle muazzam bir diyalog ve ticaret yapma olanaklarına sahip olurken, Türkiye'nin coğrafi olarak fazla uzak olmadığı Afrika Kıtası ile ilişkilerini gün be gün arttırması ve buna bağlı olarak atılan adımlar önümüzdeki yıllarda bu iki coğrafyanın birbirleriyle daha sıkı ilişkiler içinde olacağı sinyali vermektedir.

Bu bağlamda, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik ilgisi yeni olmamakla birlikte, 1998 yılında Ankara hükümetinin "Afrika'ya yönelik açılım planı" adında bir programın hayata geçirilmesiyle resmiyet kazandı. Atılan adımlar o zamandan bu yana birbirini izlemeye devam etti. Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkilerin geliştiğine bu vesileyle tanık olmaktadır.

Türkiye'nin Afrika'yla yaklaşması, Ankara hükümeti tarafından ekonomik ve diplomatik açılım sürecinde ortaya koyulan özel stratejinin sonucudur. Türkiye, siyasi açıdan kendini vazgeçilmez bir aktör gibi lanse ederek ve aynı zamanda iyi olan ekonomik durumunu geliştirerek uluslararası arenada güçlenmek istemektedir.

Bununla birlikte, söz konusu Afrika'ya yaklaşma ve açılım stratejisi kapsamında, Türkiye devleti aktör konumundadır. Öyle ki, Türk hükümeti yaklaşma politikası oluşturmakta ve aynı zamanda Büyükelçilikler açmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin ekonomik gücü fevkalade aktif durumdadır. TUSKON'un iş adamları bir bakıma bu yaklaşmanın temelinde yer aldılar. Aslında, söz konusu iş adamlarıyla ekonomik ilişkilerin başladığını ancak son olarak hükümetin bu görevi üstlendiğini görmekteyiz. Hatta Türk okulları kimi zaman iş adamlarından önce bu kıtada yer almaktaydılar. Öyle ki, Fethullah Gülen yandaşları belli ölçüde Türkiye'nin Afrika'ya yerleşmesinde öncü olarak görülmekteydi. Bu söylem, komplo teorisine veya gizli ajandaya itibar kazandırır. Aslında Fethullah Gülen ve çevresi, açıklanamayan bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ne olursa olsun, Türkiye ile Afrika arasındaki ortaklık bugün bir etkinlik arzusundan ziyade bir etkinliğe dönüşmüştür. Ayrıca, Türkiye ile Senegal gibi Afrika Ülkeleri arasındaki ilişkiler ticari alandaki alışverişler ile artan güçlü bir ekonomik boyutla kendini göstermektedir.

Türkiye, Afrika kıtasıyla ilgilenen sonsuz bir güçtür. Türkiye Devleti, Fransız etkisi ile Çin'in egemenliği arasında kendisine yer bulmayı başardı. Bu, Türkiye'nin ilk başarısıdır. Afrikalılar, Afrika kıtasındaki güçler arasında rekabet getiren Türk varlığından hiç şüphesiz

memnun olacaktır. Söz konusu bu rekabetin aslında Afrikalılar için bir başarı olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Söz konusu, Afrika zengin doğal kaynaklara, tarım ve balıkçılık imkânlarına, genç ve dinamik bir nüfusa sahip ve bu verileri stratejik ve ekonomik bir değere tahvil etmek mümkün. Bu potansiyeli hayata geçirmek için Afrika'nın acınmaya, hibe yardımlarına, yeni sömürge ilişkileri üreten uluslararası ekonomi programlarına değil, adalete, fırsat eşitliğine, uygun iş imkânlarına ihtiyacı var. Fakat Afrika'ya yardım adı altında uygulanan uluslararası ekonomi ve yardım programları, yeni sömürge ve istismar ilişkileri doğuruyor. Bütün bunlar reel sorunlar ve Afrika nostaljisi yaparak bunları göz ardı etmek mümkün değil.

Ekonomik açıdan Afrika kıtası çok zengin kaynaklara sahiptir. Dünyanın en zengin uranyum, altın, demir, petrol, boksit, platin yatakları Afrika kıtasındadır. En verimli tarım arazilerine sahiptir. Atlas ve Hint okyanuslarının her ikisinin imkânlarından da faydalanabilecek durumdadır. Afrika'nın ihtiyacı olan ekonomik yardımlar değil kaynakların uygun şekilde yönetilmesidir. Türkiye bu kaynakların kullanım ve idaresi konusunda Afrikalıların yararına olacak şekilde yardımcı olmaya çalışması daha faydalı olacaktır. Türkiye kendisi böyle bir çalışma içerisine sadece kendisi olarak girmelidir. Küresel yeni sömürgeci güçlerden herhangi birileriyle ortak projeler geliştirerek girmemelidir. Afrikalıların Türkiye'ye varolan güvenlerini zedeleyecek bir durumun ortaya çıkmasına sebebiyet verilebilir.

Türkiye'nin 1998'den itibaren geliştirdiği ve giderek ivme kazandırdığı Afrika'ya açılım politikasında birtakım avantaj ve dezavantajlara sahip olduğundan bahsetmek mümkündür. Nitekim uzun süre bölgeye ilgisiz kalmakla eleştirilmiş olsa da, bölge ülkeleriyle kökenleri özellikle Osmanlı İmparatorluğu'na dayanan dini ve kültürel ortaklıklarının olması, bölgede hiçbir zaman sömürgeci geçmişinin olmayışı, bölgeye yaptığı yardımların meydana getirdiği olumlu imaj, Türkiye'nin avantajları arasındadır. Öte yandan gerek Çin, gerek Fransa ve ABD olmak üzere uluslararası sistemin güçlü aktörlerinin de bölgeye artan ilgisi bir rekabet ortamı oluşturmaktadır. Türkiye, bu rekabet ortamında başarılı olabilmek için bölge ülkeleri arasındaki ekonomik, siyasi, etnik farklılıkları dikkate alarak, denge politikası içinde bölgeye yaklaşmalı ve ilişkilerde önceliğini bölgenin önemli ülkelerine vermelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aybar, Sedat, “Türkiye-Afrika Ekonomik İlişkileri”, **Stratejik Analiz**, Cilt 9, Sayı 99, Temmuz 2008.
- Chenal Alain, « L'AKP et le paysage politique turc », *Pouvoirs*, 2005/4 n° 115, p. 41-54. DOI 10.3917/pouv.115.0041
- Coulibaly, Mamadou Abou Latif « *Le Sénégal à l'épreuve de la démocratie* », Paris : L'Harmattan - Collection Etudes africaines, pp.199.
- Guilhaudis Jean-François, « Relations Internationales Contemporaines », éditions Juris-Classeur, Paris, 2002 • DAVUTOĞLU Ahmet « Turkey's Zero-Problem Foreign Policy », *Foreign Policy*, 20 mai 2010.
- Hazar, Numan, Küreselleşme Sürecinde Türkiye Afrika İlişkileri, Yeni Türkiye Yayınları, Şubat 2003.
- Hazar, Numan “Türkiye’nin Afrika’ya Açılımı”, **Stratejik Analiz**, Cilt 9, Sayı 99, Temmuz 2008.
- Hesseling, Gerti *Histoire politique du Sénégal : Institutions, droit, société* », Paris : Khartala, 1985, pp 167.
- Mbabia Oliver, « Ankara en Afrique : stratégies d'expansion », *Outre-Terre*, 2011/3 n° 29, p. 107-119.
- Merle Marcel « Bilan des relations internationales », *Economica*, Paris, 1995, p.16
- Özcan Mehmet « Turkish "New" Engagements in Africa and Asia: Scope, Contents and Implications » *PERCEPTIONS*, Autumn 2011, Volume XVI, Number 3, pp. 115-137.
- Oba, Ali Engin, “Türkiye-Afrika İlişkilerinde Yeni Bir Dönem Başlarken”, **Stratejik Analiz**, Cilt 9, Sayı 102, Ekim 2008.
- Roche Jean-Jacques, « Théorie des Relations Internationales », Monchrestien lextenso éditions, Paris, 2008.

Makaleler

- Kavas, Ahmet ve Öztürk, Hasan, **Yükselen Afrika ve Türkiye I.Uluslararası Türk-Afrika Kongresi (23 Kasım 2005)**, İstanbul, Tasam Yayınları, 2006.
- Peter Pham J. Ph.D. « Turkey's Return to Africa », *World Defense Review*, 27 mai 2010.
- Özcan Mehmet, AKGUN Birol « Turkey's opening to Africa », *Journal of Modern Studies*, 48, 4 (november 2010) pp.525-546, Cambridge University Press.

Vicky Alain, « La Turquie à l'assaut de l'Afrique », Monde Diplomatique, mai 2011
 Wheeler Tom « Turkey and South Africa: Development of Relations 1860- 2006 », South African Institute of International Affairs, report n°47, 2005.

İnternet siteleri

Comcec : <http://www.comcec.org> Site de l'EAC : <http://www.eac.int> Site des Nations Unies : <http://www.un.org>

“Dış Ticaret İstatistikleri”, **Ekonomi Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi**, (Erişim) .

<http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=5¶m2=0&sitcrev=0&isicrev=0&sayac=5809>, 2 Ekim, 2011.

Fethullah Gülen: <http://fr.fgulen.com>

Invest in Africa : <http://investinginafrica.net/>

Invest in Turkey : <http://www.invest.gov.tr>

IHH : <http://www.ihh.org.tr/>

Site de Kimse Yok Mu: <https://www.kimseyokmu.org.tr>

la présidence de la République de Turquie : <http://www.tccb.gov.tr/pages/>

Le Figaro : <http://www.lefigaro.fr> World Bulletin : <http://www.worldbulletin.net> Turkish Weekly : <http://www.turkishweekly.net> L'Express : <http://www.lexpress.fr>

Le Monde : <http://www.lemonde.fr> Todays Zaman : <http://www.todayszaman.com> TRT:

<http://www.trtfrancais.com/fr/> Cameroun Web News: <http://cameroonwebnews.com>

Ministère de l'Economie : <http://www.economy.gov.tr>

Oba, A. E., “Türkiye’nin Afrika Politikası Etkinleşirken”, **SETA İnternet Sitesi**, (Erişim); <http://www.tasamafrika.org/tr/arsiv/makaleler/227-turkiyenin-afrika-politikas-etkinleirken.html>, 25 Ağustos, 2008.

Ovipot (Observatoire de la Vie Politique Turque) : <http://ovipot.hypotheses.org> Slate Afrique: <http://www.slateafrique.com>

Özkan, M., “Turkey Discovers Africa: Implications and Prospects”, Eylül 2008,(Erişim); http://www.setav.org/document/Policy_Brief_No_22_Mehmet_Ozkan.pdf?phpMyAdmin=e008732753bf014f26cf3b79aa21f1f1.

Radio France International <http://www.rfi.fr> The Guardian : <http://www.guardian.co.uk>.

“Türkiye-Afrika İlişkileri”, **Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi**, (Erişim); <http://mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>, 2 Ekim 2011.

“Türkiye-Afrika Ortaklığı İçin İşbirliği Çerçevesi”, **Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi**, (Erişim); http://africa.mfa.gov.tr/framework-of-cooperation-for-africa_-turkey-partnership.tr.mfa, 3 Ekim 2011.

“Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları”, **Türk Silahlı Kuvvetleri Resmi İnternet Sitesi**, (Erişim);

http://www.tsk.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/konular/Turk_Silahli_%20Kuvvetlerinin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari.htm, 1 Ekim 2011.

“Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret”, **Ekonomi Bakanlığı İnternet Sitesi**, (Erişim);

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=7145D543-D8D3-8566-4520DFB6CC4A86BA>, 2 Ekim, 2011.

Turkish Airlines : <http://www.turkishairlines.com/> .

Tuskon : <http://tuskon.org/>.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Fatou DÍA
Doğum Tarihi ve Yeri : 02.02.1984 - SENEGAL
Medeni Durumu : Evli

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Lycee İbou Diallo de Sedhiou, Sedhiou/SENEGAL, 2004
Lisans Diploması : İSEG Darkar Üniversitesi, İletişim Fak. İletişim Bölümü,
Darkar / SENEGAL, 2007
Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası
İlişkiler Ana Bilim Dalı, Antalya, 2014
Tez Konusu : Senegal Örneğinden Hareketle Türkiye - Afrika Siyasi ve
Ekonomik Analizi
Yabancı Dil : İngilizce
E-Posta : fatma02dia@yahoo.fr